

Дневник

(стенографски)

на

XIX^{-то} обикновено Народно събрание

Трета редовна сесия

52. заседание, петък, 16 февруари 1923 г.

(Открыто от председателя Н. Атанасов, в 16 ч. 10 м.).

Председателя: (Зважи) Моля г. секретаря да провери по списъка присъствуващите г. г. народни представители.

Заместник-секретарь Ю. Вълков (з): (Прочита списъка.) От заседанието съм отсъствували следните народни представители: Александър Атанасов, Селим х. Ахмедов, Стефан Бакърджиев, Юсуф Бергански, Димитър Благоев, Стефан С. Бобчев, Лазар Богданов, Тодор Булев, Атанас Буров, Петър Бъклов, Григор Василев, Владислав Власковски, Асен Вълканов, Иван Гешов, Никола Гешов, Ради Гичев, Гено Ненков Грамов, Георги Данайлов, Логин Доичев, Али-ходжа Ибраимов, Христо Кабакчиев, Стефан Кирчев, Никола Кийосев, Костадин Ковачев, Васил Коларов, Петър Кораков, Стоян Костурков, Мони Личев, Андрея Ляпчев, Михаил Маджаров, Рашико Маджаров, д-р Никола Максимов, Александър Малинов, Цоню Матев, Георги Минев, Владимир Моллов, Нух Мустанов, Никола Мушанов, Георги Ганев Недков, Йачо Неделков, Михаил Неков, Тодор Петров, Мустафа Ризабеев, Стойне Ризов, Никола Савчев, д-р Марко Сапарев, Щилиян Сокуров, Теодор Теодоров, Христо Тодоров, Желю Тончев, Георги Точев, д-р Иосиф Фаденхехт, Петър Филев, Хюсюн Хасанов, Димитър Христов, Станко Щастов, Коста Чипоранов, Александър Чалръзов, Крум Чалръзов, Ахмед Зихи х. Юмеров, Георги Юртов и Димитър Яблански.

Председателя: (Зважи) От 216 души народни представители присъствуват 112. Има нужното число.

Обявявам заседанието за открито.

Председателството е разрешило отпуск на следните г. г. народни представители:

На г. д-р Калчо Консулов — 2 дни;

На г. Тодор Булев — 1 ден.

Народния представител г. Тодор Петров иска да му се разреши 15-дневен отпуск по болест. Отсъствувал е повече от 20 дни, затова ще питам народното представителство. Които съм съгласни да му се разреши исканият отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраницето му разрешава.

Народния представител г. Димитър Благоев иска 15 дни отпуск по болест. Отсъствувал е повече от 20 дни, затова ще питам народното представителство. Които съм съгласни да му се разреши исканият отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраницето му разрешава.

Народния представител г. Тодор Драганов иска 2 дни отпуск. Понеже се е ползвал с повече от 20 дни отпуск, ще питам народното представителство. Които съм съгласни да му се разреши исканият отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраницето му разрешава.

Народния представител г. Владислав Власковски иска да му се разреши 2 дни отпуск. Ползвал се е досега с повече от 20 дни отпуск, затова ще питам народното представителство. Които съм съгласни да му се разреши исканият отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраницето му разрешава.

Народния представител г. Хюсюн Хасанов иска да му се разреши 2 дни отпуск. Ползвал се е досега с повече от 20 дни отпуск, затова ще питам народното представителство. Които съм съгласни да му се разреши исканият отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраницето му разрешава.

Съобщавам на г. г. народните представители, че от Министерството на войната е постъпило предложение за одобрение XXXIV-то постановление на Министерския съвет, взето в заседанието му от 28 декември 1922 г., протокол № 134, относно отпуска на бедните инвалиди, опълченци, сираци от войните и пленниците, които сега се завръщат, от бракуваното или подлежашо за бракуване облекло, безвъзмездно.

От земеделската парламентарна група е постъпил законопроект за оправдание на селата Рибарици, Горно-Уйно, Долно-Уйно и Горановци, Кюстендилска околия, отпуснатото им брашно на стойност 118.073 л. и сумата 291.500 л. и пр.

От същата група е постъпило предложение за оправдание износното мито и другите износни барии и такси на местен родопски добитък, измрел в гръцка Тракия през стопанската 1921/1922 г.

Тия предложения и законоопроекта ще се отпечатат, ще се раздадат на г. г. народните представители и ще се поставят на дневен ред.

Минаваме към дневния ред.

Първата точка от дневния ред е: трето четене на законопроекта за устройството на войската и пограничната стража.

К. Пастухов (с): Искам думата по дневния ред.

Председателя: Моля! Ще дойдем до Вашето предложение.

К. Пастухов (с): Добре.

Председателя: Вашето предложение се отнася към т. 4 от дневния ред.

К. Пастухов (с): Аз искам думата преди да се мине към дневния ред.

Председателя: Когато дойдем до т. 4, тогава.

К. Пастухов (с): По дневния ред искам думата.

Министър П. Янев: Вчера се приказва по дневния ред.

К. Пастухов (с): По дневния ред искам думата.

Председателя: Като дойдем до т. 4 от дневния ред, ще Ви дам думата.

К. Пастухов (с): Преди да дойдем на дневния ред искам думата.

Председателя: Понеже предложението Ви се отнася до т. 4 от дневния ред, ще Ви дам думата, когато дойдем до нея.

К. Пастухов (с): Ама искам думата, г. председателю.

Председателя: Моля Ви се, г. Пастухов, нали се разбрахме? Ще Ви дам думата, когато дойдем до т. 4 от дневния ред.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретар И. Гетов (з): (Чете)

„ЗАКОН

за устройството на войската и пограничната стража на Българското царство.

Чл. 1. Назначението на войската и пограничната стража е да пазят реда и спокойствието в страната и осигурят реда и неприкосновеността на границата.

Чл. 2. Войската се състои от 20.000 войници, а пограничната стража от 3.000 войници, в които числа влизат офицерите и подофицерите. Тези числа не могат в никой случай да бъдат надминати.

Кадрите и юнкерите във Военното училище влизат в определената по-горе численост на войската.

Чл. 3. Числото на офицерите не трябва да надминава $\frac{1}{20}$ (100 за войската и 150 за пограничната стража), а онова на подофицерите — $\frac{1}{15}$ (1334 за войската и 200 за пограничната стража) от общата численост на войската и пограничната стража.

Чл. 4. Войската и пограничната стража се попълзват само с доброволци, според „закона за попълзване войската, жандармерията и пограничната стража с войници (жандарми), подофицери и офицери“.

I. Устройство на войската.

Чл. 5. Войската се състои от: пехота, конница, артилерия, инженерни войски, управление, учреждения, учреждения и заведения.

Всеки род войска, управление, учреждение и заведение има отделно устройство и определен личен състав, както следва:

A. Пехота.

1. Осем (8) пехотни полка. Всеки полк се състои от: щаб на полка и три дружини.

Числеността на всеки пехотен полк не може да бъде по-малка от 25 офицери и 1600 войници и по-голема от 65 офицери и 2.000 войници.

Полковете носят номер по ред и наименования. Всека пехотна дружина се състои от: щаб на дружината, три пехотни и една картечна рота и един музикалски хор.

Числеността на всяка дружина не може да бъде по-малка от 12 офицери и 500 войници и по-голема от 16 офицери и 650 войници.

Дружините носят номера и наименования.

2. Осем (8) допълнящи части, по една за всеки пехотен полк.

Числеността на допълнящите части влизат в общата численост на пехотните полкове.

Допълнящите части носят номера на пехотния полк

B. Конница.

1. Три (3) конни полка. Всеки конен полк се състои от: щаб на полка, четири ескадрони и музикалски хор.

Числеността на всеки конен полк не може да бъде по-малка от 20 офицери и 450 войници и по-голема от 30 офицери и 720 войници.

Полковете носят номера или наименования.

2. Три (3) допълнящи части, по една за всеки конен полк.

Числеността на тези части влизат в общата численост на конните полкове.

B. Артилерия.

Осем (8) артилерийски отделения. Всеко артилерийско отделение се състои от: щаб на отделението и три батареи.

Пет от отделенията са въвеждани, а другите три обслужват укрепените пунктове. От въвежденията отделения три са смесени, състоящи се от две полски и една пълнинска батареи, а останалите две — полски отделения.

Числеността на всеко полско отделение, или на отделение обслужващо укрепен пункт, не може да бъде по-малка от 12 офицери и 360 войници, а на смесено 13 офицери и 400 войници. Максималната численост на трите вида отделения не може да надминава 20 офицери и 400 войници.

Отделенията носят номера.

G. Инженерни войски.

1. Три (3) инженерни дружини. Всека дружина се състои от: щаб на дружината, две пионерни роти, едно проекторно отделение и едно понтонно отделение.

Числеността на всяка инженерна дружина не може да бъде по-малка от 8 офицери и 300 войници и по-голема от 14 офицери и 500 войници.

Дружините носят номера по ред.

2. Три (3) допълнящи части, по една на всяка пионерна дружина. Числеността на тези части влизат в общата численост на инженерните дружини.

3. Две (2) колоездачни дружини. Всека дружина се състои от: щаб на дружината и три колоездачни роти.

Числеността на всяка колоездачна дружина не може да бъде по-малка от 12 офицери и 300 войници и по-голема от 18 офицери и 450 войници.

Дружините носят номера по ред.

D. Управление, учреждения и заведения.

Те се състоят от:

1. Едно централно управление (Министерство на войната).

2. Шестнадесет (16) бюра за попълзване армията с доброволци.

Забележка: Временно, докато армията намери и се попълни с достатъчно число доброволци, числото на бюрата може да се увеличи до двадесет и четири (24).

3. Едно военно училище.

4. Един географически институт.

5. Пет укрепени пунктове, от които три вътрешни София, Шумен и Видин и два брегови (Варна и Бургас).

6. Една държавна военна фабрика.

7. Военно съдебни учреждения: три военни съдилища и една охранителна рота.

8. Санитарни учреждения: гарнизонни болници и лазарети, според нуждата, като числото им се определя от Министерския съвет; една гарнизонна ветеринарна лечебница с ковачница и три санитарни склада.

9. Един приют за сираците от войната.

Чл. 6. При окончателното устройство на всеки род войска, управление, учреждение и заведение да се спазва общата численост на офицерите, подофицерите и войниците във войската да не надминава в никой случай 20.000 души. За чиновниците, на които е присвоена униформа, тя ще бъде различна от военната. Те не взимат участие при военните упражнения и не могат да бъдат свиквани задължително.

Устройство на Министерството на войната.

Чл. 7. Министерството на войната е най-висшето военно-административно учреждение в царството. То е орган на министъра на войната, чрез който той урежда устройството и управлението на войската и пограничната стража и завежда всички военни средства в страната.

Чл. 8. Изпълнителната власт по управлението на войската и пограничната стража принадлежи на министъра на войната.

Чл. 9. Министъра на войната е длъжен да взема постоянно мерки в кръга на дадените му от законите права, за правилното устройство и управление на въоръжените сили и за техната пълна бойна готовност. Той съставлява и представлява за утвърждение необходимите закони и правилници, които се отнасят до въоръжените сили на страната.

Чл. 10. Министерството на войната има следното устройство:

1. Канцелария.
2. Шаб на армията.
3. Кавалерийска инспекция.
4. Артилерийска инспекция.
5. Инженерна инспекция.
6. Административни служби и главно интенданство, което се състои от:
 - а) продоволствена служба;
 - б) вещева служба;
 - в) военно-санитарна част;
 - г) ветеринарно-ремонтна част;
 - д) юрисконсултство;
 - е) бюджето-контролно отделение.
7. Военно-съдебна част.

Чл. 11. Всеко подделение от Министерството на войната има свое устройство и кръг на дейност. Един правилник, утвърден със Царски указ ще определи подробно дейността на подделенията и техните взаимни служебни отношения.

Чл. 12. В канцеларията се съзредоточава дейността по:

- а) преминаване службата от воените лица: повишаване в по-горен чин и длъжност, назначения, премествания, командировки, отпуски, уволнение от служба, награди и пр.;
- б) гарнизонна и комендантска служба в армията;
- в) домакинската и комендантска служба в Министерството на войната;
- г) инспектиране във всеко отношение пехотата.

Чл. 13. В шаба на армията се съзредоточава дейността по:

- а) организация на армията, формиране на части, управление и учреждения, попълване войската и пограничната стража с личен състав (офицери, подофицери и войници), и дислокация на частите. Пригответие таблици (щатове) за личния състав и за материалните нужди на армията;
- б) строевата подготовка и обучение на армията; тактическото образование на личния състав и тактическата подготовка на разните родове войски;
- в) изучаване царството и съседните страни във военно отношение;
- г) устройство и служба на Военното училище и подготовката на офицерския кадър;
- д) събиране, изучаване и обработване на военно-историческите материали; написване историята на войните, които е водил българския народ; издаване полезни военни съчинения за кадрите и популярно четиво за войниците; завеждане военно-историческата архива и библиотеката при Министерството на войната;
- е) уредба и поддържане на военно-историческия музей;
- ж) изучаване материалните нужди на армията и съставяне проекти за най-бързо, правилно и рационално снабдяване армията с потребните материални средства;
- з) мерки за правилното запазване и рационално използване на всички материални средства на армията.

Чл. 14. Началник шаба на армията е най-близкия помощник на министра на войната. Неговата дейност се простира върху всички служби в армията в кръга на настолния закон и на правилниците, които ще го изяснят.

Той събира и обработва съдържанието на министра на войната, досежно управлянието и подготовката на армията; в дейността си той се стреми да съгласува всички данни, необходими за правилния въвеждане на службата в целата армия.

Чл. 15. Инспекторите на разните родове войски и служби ръководят, според дадените от шаба на армията насоки, строево-техническото обучение и възпитание на подчинените войски, учреждения и заведения. Те самостоително упражняват висши контрол върху тех и ги инспектират. За резултатите от инспекциите те докладват на министра на войната и съобщават на началник шаба на армията.

Чл. 16. В административните служби и Главното интенданство се съзредоточава дейността по:

а) техническо изучаване, изпълнение и контрол за снабдяване армията с пари, храна, облекло, стъклометални предмети, конс и друг добитък, превозни средства, санитарии и други необходими за нея материали;

б) запазване здравословното състояние на хората и добитъка и гледане на болните;

- в) грижи за сирасите от войната;
- г) стопанисване на принадлежащите на армията имоти;
- д) контрол за правилното приложение на предписанията на закона за бюджета, отчетността и предприятието.

Началника на административните служби и главен интендант е подчинен непосредствено на министра на войната досежно санкционирането на кредитите, подлежащи за изразходване за нуждите на армията изобщо. При упражняването на своята дейност той е длъжен да бъде в тесна идейна връзка с началник шаба на армията.

Чл. 17. Във военно-съдебната част се съзредоточава дейността по устройството на военните съдилища и по съдопроизводството изобщо.

Чл. 18. Държавния географически институт извършва необходимите геодезически и топографически работи в страната и снабдява армията и страната с нуждните карти и планове.

Чл. 19. Министъра на войната по важните военни въпроси свиква Военен съвет, който е съвещателно тело.

Състава на съвета и кръга на неговата дейност се определя с правилник, одобрен от царя.

Устройство на войсковите управления.

Чл. 20. Всека отделна войскова част: пехотен или конен полк, инженерна дружина и артилерийско отделение и пр. има свое управление, начело на което стои командира на частта.

Дейността на войсковите управлени се определя със специални правилници, одобрени със царски укази.

Чл. 21. За поддържане дисциплината между военнослужащите в по-големите населени пунктове, където обикновено квартируват войскови части от разни родове войски, се назначават началници на гарнизони. Те се избират измежду най-старшите началници на войскови части, управляеми или учреждения, които квартируват там. В своята дейност те се ръководят от устава за гарнизонната служба.

Бюро за попълване армията с доброволци.

Чл. 22. Бюрата за попълване се грижат непосредствено и чрез пропаганда да привлекат в редовете на войската и пограничната стража необходимото число младежи за доброволци. В тях се съзредоточава целото делопроизводство по попълвателните частите с доброволци.

Чл. 23. Съставят и дейността на бюрата се определя с правилник, одобрен със царски указ.

II. Устройство на пограничната стража.

Чл. 24. Пограничната стража се състои предимно от пехота; нейната численост е 3.000 души най-много включително офицерите и подофицерите.

Тя се управлява от една инспекция при Министерството на войната.

Чл. 25. Пограничната стража се поделя на осем (8) погранични сектори. Във всеки пограничен сектор има: щаб на сектора, три погранични участъци и един картучен взвод. Всеки пограничен участък се подразделя на три погранични подучастъци.

Секторите и участъците носят номера по ред.

Забележка. Числото на картучниците в пограничната стража не трябва да надминава цифрата 45.

Чл. 26. При окончателното устройство на пограничната стража, да се спазва общата численост на офицерите, войниците, подофицерите и чиновниците да не надминават 3.000 души. Чиновниците носят специална униформа, различна от военната.

Чл. 27. С влизането в сила на настоящия закон отменя се „закона за устройството на войската и пограничната стража на Българското царство“, обявен с указ № 44 от 13 май и 1921 г. и всички други закони и постановления, които имат връзка с организацията на въоръжените сили“.

Председателя: Които приемат на трето четене законо-проекта за устройството на войската и пограничната стража, моля, да вдигнат ръка. Министерство, Събранието приема.

Минаваме към т. 2 от дневния ред — трето четене законо-проекта за попълване войската, пограничната стража и жандармерията с доброволци (войници, граничари и жандарми), подофицери и офицери.

Моля, г. секретаря да го прочете.

Заместник-секретар Г. Дамянов (з): (Чете)

ЗАКОН

за попълване войската, пограничната стража и жандармерията с доброволци (войници, граничари и жандарми), подофицери и офицери.

Попълване с войници, граничари и жандарми.

Чл. 1. Войската, пограничната стража и жандармерията се попълват с доброволци-войници, граничари и жандарми, които са длъжни да служат непрекъснато както следва: във войската 12 години, а в пограничната стража и жандармерията — 6 години. Този срок, по техно желание може да се продължи до навършване на 40 годишна възраст за доброволците от войската и пограничната стража и 50 години възраст за тези от жандармерията.

Забележка. Времето, което доброволците са прекарали на задължителна служба преди и през течение на войната 1915—1918 г. се намалява от определения по-горе срок.

Чл. 2. Младежите, които желаят да постъпят доброволно на служба като войници, граничари и жандарми трябва да отговарят на следните условия:

а) да бъдат съвършено здрави и да имат телосложение съответствуващо на службата, която ще изпълняват;

б) да не бъдат по-млади от 18 и по-стари от 28 години.

Забележка. При немане достатъчно кандидати разрешава се да се приемат в жандармерията и такива до 30 годишна възраст.

в) да не са били под съд и следствие и да са благонадеждни;

г) да са български подданици;

д) да не принадлежат на организации, противни на държавния строй.

Ако са непълнолетни, те трябва също така да представят и документи за съгласие на родителите или настийниците им.

Освен това доброволците са длъжни да подпишат в деня на постъпването на служба едно задължително, според един от приложените към настоящия закон образци, че те ще служат непрекъснато предвидените в чл. 1 срокове.

Това задължително се заверява по нотариален ред и се пази в архивата на частта, където служи доброволец.

Чл. 3. Записването на доброволците става при бюрото за събиране доброволци.

Чл. 4. Младежите, които желаят да постъпят за доброволци подават заявление до началника на най-близкото бюро с нужните документи.

Последния, след като провери и намери редовни всички документи, записва младежа и го изпраща в съответната част или учреждение за преглед от гарнизонната медицинска комисия.

Чл. 5. За преглеждане и приемане доброволците всеки начальник на гарнизон назначава по една гарнизонна медицинска комисия в състав: председател — един начальник на войскова или жандармерийска част и членове: — двама офицери и един лекар.

Чл. 6. Записването на доброволци става във всяко време на годината и с постъпването им в частта — веднага се подлагат на медицински преглед и то ако има ваканция. Постъпилите на служба в частите доброволци подписват задължително в срок най-много от 8 дни. Датата на подписване на задължителното се счита за начало на службата на всеки доброволец. Това веднага се обявява със заповед от командира на частта. Само след обявяване на тази заповед могат да се прилагат спремо доброволците военните закони и правила.

Ако в частта нема достатъчно ваканции за доброволци, то зачисленияте в повече, остават по домовете си и се повикват постепенно с откриване на ваканциите и то по реда на записването им в бюрото за събиране доброволци. Свикването на такива доброволци за преглед от медицинските комисии става в деня, определен с министерска заповед.

Чл. 7. Първоначалното обучение на доброволците, което трае една пълна година, се извършва в частите, където са постъпили на служба. Само за специалните родове войски, обучението на доброволците може да се извърши в един или повече пунктове, след което се разпределят по съответните части и учреждения. Доброволците от пограничната стража прекарват предварителното обучение от една година в най-близката, депълняща част. Това време им се зачита в шест годишния срок на службата. При постъпването им в допълнящите части те се преглеждат от медицинска комисия и дават задължително съгласно чл. 6 от настоящия закон. От датата на подпис-

ване на задължителното те се зачисляват по списъците на пограничната стража.

Чл. 8. Доброволците от войската, пограничната стража и жандармерията получават заплата, храна и облекло според определените оклади. Същите могат да се женят и се ползват всяка година с един месец отпуск. Те се освобождават от всички задължения по носение на трудовата повинност.

Чл. 9. През време на службата си доброволците по желание могат да изучават некой занаят в работилниците на частта, който ще им осигури прехраната след уволнението им.

Чл. 10. Навършилите определения в чл. 1 срок се уволяват завинаги от военна служба. При уволнението си те получават едно парично възнаграждение, което е 5.000 л., за доброволците служили във войската и 2.500 л. за онези, служили в пограничната стража и жандармерията.

Доброволците, които изслужват срока на задължителното си ако пожелаят могат да продължат службата си както следва: до 40 годишна възраст за служащите във войската и пограничната стража и до 50 годишна възраст за онези от жандармерията.

Навършилите шест годишния срок в пограничната стража или жандармерията, могат, ако пожелаят, да се преведат на служба във войската, но трябва да подпишат едно задължително, че там ще прослужат непрекъснато допълнителния до 12 години срок.

Прослужилите доброволци от пограничната стража и жандармерията пълни 12 години получават допълнително възнаграждение от 2.500 л., ако са получили онова, определено по-горе, за шест годишна служба.

Чл. 11. Прослуженото време от доброволците се зачита за пенсия на общо основание.

Чл. 12. Ако доброволецът през време на службата си стане негоден за нея или умре вследствие на болест или злонука, придобита при или по повод изпълнение на службата, то той или наследниците му получават инвалидна пенсия.

Чл. 13. Доброволците немат право да се уволяняват от служба преди изтичането на срока, за който са дали задължително (чл. 1), освен в следните случаи:

1) по неизлечима болест или осакатяване, които недължи правят доброволецът негоден за носение на службата;

2) по дисциплинарен ред, по решение на особен дисциплинарен комитет, състоящ от началника на частта или учреждението и всички офицери от последната;

3) когато доброволецът е осъден на лишаване от гражданска и политическа права, и

4) когато семейното положение на доброволецът е променено по начин, че налага неговото присъствие в семейството.

Чл. 14. Числото на уволнените от служба доброволци от войската, пограничната стража и жандармерията, по разни причини, преди изтичането на техното задължение не трябва да надминава годишно $\frac{1}{20}$ от определената численост за всека категория отделно. Ако това число бъде по-голямо, поради непреодолими причини, недовиждат, който ще последва, не се попълва.

Чл. 15. Уволнените по съд и дисциплинарен ред, както и самоповредилите се, със цел да станат негодни за военна служба, се лишават от правото да получават премия.

Всеки доброволец прослужва срока, за който е дал задължение в категорията, за която се е записал първоначално. Той е длъжен да прекарва службата си в пределите на царството там, където бъде изпратен.

В случай на отлъчка или бегство от казармата, доброволецът се присъждда и наказва съгласно военно-наказателния закон.

Попълване войската с подофицери.

Чл. 16. Подофицерските чинове в българската армия и съответните им длъжности са следните:

1. Подофицер — въведен подофицер.

2. Фелдфебел — фелдфебел на рота, батарея, ескадрон или въведен командир.

Чл. 17. В чин „подофицер“ може да бъде произведен всеки „кандидат подофицер“, който заема длъжност „въведен подофицер“, който е прослужил в този чин най-малко една година, който е свършил подофицерски курс при частта си, за когото има вакантна длъжност и който бъде представен от непосредственото си началство. Подофицерския чин се дава от командирите на отделните части по установения ред.

В чин „фелдфебел“ може да бъде произведен всеки подофицер, който заема длъжност „въведен фелдфебел“ или

„взводен командир“ и е прослужил в този чин най-малко две години.

Чл. 18. Подофицерите се ползват със следните права:
1) получават добавъчно възнаграждение към основната заплата на войниците, според должността, която изпълняват;

2) от чин не могат да бъдат лишавани по дисциплинарен ред, освен по съд;

3) получават по установения ред вънкашни знакове за отличия и награди;

4) ползват се всека година с един месец отпуск;

5) при уволнението си, ако съм прослужили нужното число години, имат право на пенсия.

Чл. 19. Срока на службата за подофицери от войската и пограничната стража може да се продължи до 45 годишна възраст.

Попълване с офицери.

Чл. 20. Войската, пограничната стража и жандармерията се попълват с офицери от младежите, които свършват успешно курса на Военното училище.

Чл. 21. Всички младежи със самия факт на постъпването си във Военното училище се задължават, че след свършването му ще служат във войската като офицери непрекъснато най-малко 20 години.

Чл. 22. Числото на офицерите, които напушкат военната служба по разни причини, преди изтичането срока на техното задължение, не трябва да надминава $\frac{1}{20}$ от предвиденото общо чиство офицери поотделно за войската, пограничната стража и жандармерията. Ако това число е надминато, уволнените в повече офицери не могат да бъдат заместени.

Чл. 23. Всички закони, вотирани преди настоящия, но имащи връзка с въпроса с попълване армията с личен състав и изобщо по посene военните тегоби от гражданините се отменяват.“

Приложение

Обр. № 1.

ЗАДЪЛЖИТЕЛНО

Подписания . . . (трите имена) роден на (ден, месец, година) в (село или град), околия окръг по занятие с образователен ценз на (ден, месец, година) постъпих доброволец в (наименование на частта).
Задължавам се да служа непрекъснато във войската (погранична стража или жандармерията) на Българското царство двадесет (шест) пълни години. Ако не изпълня това условие по моя вина, да отговарям според законите на страната.

Щом изпълнявам честно, верно и непрекъснато военната служба, държавата ми гарантира всичките права, изброяни в чл. чл. 8, 9, 10, 11 и 12 от „закона за попълване войската, пограничната стража и жандармерията с войници (жандарми), подофицери и офицери.“

Гр. 1922 г.

Доброволец

Свидетели:

Отличителни белези:

Години	.	.	.
Ръст	.	.	.
Коса	.	.	.
Очи	.	.	.
Брада	.	.	.
Нос	.	.	.
Лице	.	.	.
Особени белези	.	.	.

(Следва нотариална заверка)

Приложение

Обр. № 2.

ЗАДЪЛЖИТЕЛНО

Подписания . . . (трите имена) роден на (ден, месец, година) в (село, или град) околия окръг по занятие с образователен ценз прослужил доброволец със чин (редник, жандарм, кандидат, подофицер, и пр.) от до всичко (години, месец, дни) в частта), постъпил на отново доброволец във войската (жандармерия, погранична стража). Задължавам се да служа

непрекъснато още години месеци дни. Ако не изпълня това условие да отговарям според законите на страната.

Щом изпълнявам честно, верно и непрекъснато военната служба, държавата ми гарантира всичките права, изброяни в чл. чл. 8, 9, 10, 11 и 12 от „закона за попълване войската, пограничната стража и жандармерията с войници (жандарми), подофицери и офицери.“

Гр. 1922 г.

Доброволец

Свидетели:

Отличителни белези:

Години	.	.	.
Ръст	.	.	.
Коса	.	.	.
Очи	.	.	.
Брада	.	.	.
Нос	.	.	.
Лице	.	.	.
Особени белези	.	.	.

(Следва нотариална заверка).

Председателя: Които приемат на трето четене законопроекта за попълване войската, пограничната стража и жандармерията с доброволци (войници, граничари и жандарми), подофицери и офицери, моля, да вдигнат ръка. Министерство, Събранietо приема.

Министър П. Янев: Точка 3 от дневния ред да се изостави, защото има некои справки, които трябва да се направят по този въпрос. Да остане за друго заседание тази точка от дневния ред.

Председателя: Г. министъра на правосъдието прави предложение да се изостави т. 3 от дневния ред за друго заседание. Които съм съгласни с това предложение на г. министра на правосъдието, моля, да вдигнат ръка. Министерство, Събранietо приема.

Минаваме към т. 4 от дневния ред — второ четене законопроекта за изменение чл. 144 от избирателния закон.

Има думата народния представител г. Кръстю Пастухов.

К. Пастухов (с): (От трибуната) Г. г. народни представители!

Председателя: Имате думата по законопроекта.

К. Пастухов (с): По дневния ред.

Ц. Бръшлянов (о): Има писмено предложение по дневния ред; нека се докладва.

Председателя: Г. г. народни представители! Специално по дневния ред, т. 4, е постъпило едно предложение, подписано от 10 души народни представители, с което се иска: (Чете) „Да се не слага на разглеждане и се изключи из дневния ред доклада на комисията за изменението на избирателния закон“, първо, и второ: (Продължава да чете) „Това предложение да бъде гласувано поименно, съгласно чл. чл. 47 и 48 от правилника за вътрешния ред на Народното събрание“.

По п. 1 бюрото има да каже следното на народното представителство. При вчерашното заседание се нареди дневния ред. В дневния ред е сложена днес т. 4 — разглеждане законопроекта за изменение на избирателния закон. Така че т. 1 е безпредметна.

Т. 2, що се касае за гласуването поименно, винаги правилника тия въпроси ги уяснява ясно и категорично. Пойменно гласуване става при окончателното приемане на законопроектите.

От центъра: А-а-а!

Председателя: Моля ви се, г-да! Това се пояснява в чл. 40 от правилника за вътрешния ред на Народното събрание. Изглежда, че трябва два дни да четем и да учим правилниците, за да ги научат г. г. народните представители, защото не съм ги научили.

Д-р П. Джидров (с): Дошло е такова време, че Вие да ни учите да четем!

Председателя: Моля, г. Джидров. — Чл. 40 от правила за външния ред на Народното събрание наричда: (Чете) „При третото четене, което става най-малко един ден след второто, ако се направят нови поправки или промени, подкрепени поне от десет представители, събранието постъпва и с тях по начина, посочен в предидущия член.“

„Окончателно приемане на законопроектите и предложението от законодателен характер става с поименно гласоподаване по искане от правителството или от един представител, подкрепено писмено от 20 други представители“. Това е чл. 40, г. г. народни представители.

Ц. Бръшлянов (о): Това по третото четене.

Председателя: Моля Ви се. — А чл. 47, на когото се базират, той допълва чл. 40, като казва: (Чете) „Гласуването чрез записване саморъчно имената си, поименното и тайното гласоподаване могат да стават винаги“...

А. Урумов (з): Винаги.

Председателя: ... „когато това поискат най-малко десят души представители и Събранието одобри искането им“.

От центъра и левицата: Именно.

Ц. Бръшлянов (о): Той (Сочи К. Пастухов) ще развие това искане.

Д. Нейков (с): По него ще говорим сега.

Председателя: Когато законодателя правил правилника си, понеже в чл. 40 не е допълнено това, той го е допълнил в чл. 47. В чл. 40 се казва, че приемането на законопроектите на трето четене става поименно...

Д-р П. Джидров (с): Не е истина.

Председателя ... а затуй „поименно“ в чл. 47 се казва: ако Народното събрание го приеме. Този с смисъл. Следователно предложението на г. Пастухова е безпредметно и затова не го слагам на гласуване. (Възражение на центъра и социалдемократите)

Д. Нейков (с): Вие снощи не гласувахте дневния ред, а избегахте, като напуснахте местото си.

К. Пастухов (с): Моля Ви се, имам думата.

Председателя: Г. докладчика ще чете законопроекта.

К. Пастухов (с): Дадохте ми думата по въпроса да спреме законопроекта от дневния ред и ще ми дадете правото да се мотивирам. Аз съм народен представител и имам право на думата.

Председателя: Ще Ви дам думата по законопроекта, след като се прочете.

К. Пастухов (с): Вие ми дадохте думата.

Председателя: Дадох Ви думата по законопроекта.

К. Пастухов (с): Не по законопроекта, а по дневния ред и по гласуването.

От центъра и социалдемократите: По дневния ред.

Г. Чешмеджиев (с): (Към председателя) Как смеете да му отнемате думата?

К. Пастухов (с): В началото на заседанието Вие казахте: „Като дойде да се разисква законопроекта, ще Ви дам думата по дневния ред“. Давате ми я, излизам на трибуната и Вие искате да ми я отнемете. Немате право да ми я отнемате.

Председателя: По законопроекта Ви дадох думата.

К. Пастухов (с): Аз исках думата по дневния ред.

Секретар Х. Пенчев (з): (Идва на трибуна, за да чете законопроекта)

К. Пастухов (с): Моля Ви се!

А. Кундалев (з): По законопректа ще говориш!

Д. Нейков (с): (Гропа по банката) Г. председатело! Не може така! Къде се намирате Вие? Защо избегахте снощи?

К. Пастухов (с): Моля Ви се, г. председатело, Вие ми дадохте думата. Вие не казахте ли, че имам думата?

Председателя: Да, имате думата, по по законопроекта.

Д. Нейков (с): Снощи избегахте и не гласувахте дневния ред.

Председателя: Има думата г. докладчика.

Докладчик Г. Дамянов (з): (Веред шум прочита заглавието на законопроекта)

„ЗАКОН
за изменение и допълнение на избирателния закон“.

К. Пастухов (с): В началото на заседанието ми казахте, че ще ми дадете думата. Каква е тая измама? (Тропане по банките от левицата)

Д-р П. Джидров (с): Това е скандал!

Председателя: Освободете трибуната, г. Пастухов! — Моля г. г. квесторите да го свалят от трибуната. (Квесторите отиват на трибуна и го свалят)

К. Пастухов (с): Вие ми дадохте думата и вие немате право да ми я отнемате. Това е скандал!

Д. Нейков (с): Вие му дадохте думата и сега му я отнемате! Никакъв законопроект не може да се разглежда сега.

Председателя: Моля, г-да! Заглавието на законопроекта е прочетено и има думата по него г. Пастухов.

К. Пастухов (с): Не по законопроекта. Вие ми дадохте думата, г. председатело, и искам да се изключи законопроектът от дневния ред.

Председателя: Щом Вие не я искате, има думата народния представител г. Цоню Бръшлянов, понеже той е записан пръв да говори по законопроекта.

От левицата: Не е истина! (Тропане по банките и викове „Долу“, „Долу“, „Безобразие!“ Народните представители А. Кундалев, Г. Дамянов и Х. Пенчев отиват при Д. Нейков и става сбърчкане)

Председателя: (Силно и продължително звънни) Моля ви се, г-да, по местата си! (Сборичването продължава)

Д. Нейков (с): Искаме думата и ще чукаме!

К. Пастухов (с): Вие ми дадохте думата по дневния ред. Аз моля да се махне законопроектът от дневния ред. Ще ми дадете думата да се мотивирам.

Д. Нейков (с): Немате право да узурпирате думата!

К. Пастухов (с): Немате право да отнемате думата! Вие сте председател и немате това право. Нека реши Събранието. Аз имам право да искам думата по дневния ред.

Г. Дамянов (з): Имаш право да ядеш бой.

Председателя: (Силно звънни)

Д. Нейков (с): Не може така! Искаме думата. Трябва да дадете думата.

К. Пастухов (с): Вие ще гласувате предложението и като го гласувате, ще го отхвърлите.

Ю. Урумов (з): Ще говорите по законопроекта.

Д. Нейков (с): Вие обещахте да ни дадете думата, а сега не я давате.

Ю. Урумов (з): Шом не искат да приказват, гласувайте го, г. председателю. Нема да им гледаме кефа.

Председателя: Моля, г-да, седнете на местата си, за да се разберем.

К. Пастухов (с): Как ще се разберем? Давате ми думата и после ми я отнемате! Измамници ли станахте в края на Народното събрание?

Д-р Г. Марков (д): (Към председателя) Вие не сте компетентни да се произнасяте за това.

Председателя: Седни на местото си, бе!

К. Пастухов (с): Снощи ми дадохте думата, а сега . . .

Председателя: Седни на местото си! Виждам, че искате скандали, че искате да се рекламират и че искате да прашат само побоища.

Д. Нейков (с): Вие и Валите другари искате да правите побоища.

Председателя: (Зважи) Моля ви се, г. г. народни представители. Пред вид на това, че в парламентарната комисия по Вътрешното министерство, при внесането на закона по проекта съзстановали съществени изменения, представителството си позволява да помогни народното представителство да позволи на парламентарните групи да се изкажат по един час по законопроекта, за да ги чуем.

От левицата: Не е това, не е по законопроекта!

Председателя: Моля! Които съзглагни с това предложение, моля, да вдигнат ръка. Министерство, Събранието приема. (Възражения от левицата)

Има думата по законопроекта народния представител г. Цоню Бръшлянов.

Д. Нейков (с): Не е право и немате законопроект за изменение избирателния закон.

Министър П. Янев: Можете бе, полицейски социалисти! Не ви е срам!

К. Пастухов (с): Искам думата!

Председателя: Има думата народния представител г. Цоню Бръшлянов. Елате на трибуната, г. Бръшлянов.

Ю. Урумов (з): Гласувайте, г. председателю!

Председателя: Слушайте, г. Бръшлянов! Трети път Ви подканям.

Г. Бръшлянов се отказва.

А. Кундалев (з): Дайте думата на следующия.

Председателя: Друг записан е народния представител г. Марко Турлаков. Поканвам го той да заеме трибуната.

Ц. Бръшлянов (о): Не се отказвам.

Д. Нейков (с): Не се е отказал и искаме думата по предложението. Немате законопроект.

П. Стоянов (р): Предложението требва да бъде обезпено.

Д-р П. Джидров (с): Дайте ни думата за осветление по предложението.

(Народния представител М. Турлаков заема трибуната)

П. Стоянов (р): Ние оспорваме большинството; немате большинство.

Председателя: (Зважи)

Д. Нейков (с): Немате на дневен ред такъв законопроект.

Д-р П. Джидров (с): Г. председателю! Моля, дайте ми думата да кажа две думи за осветление.

Председателя: Седнете на местото си.

Д-р П. Джидров (с): Искам да се даде едно осветление.

П. Стоянов (р): Искам думата по предложението!

А. Кундалев (з): Ще приложим правилника. Седни и слушай! Запиши се и говори!

П. Стоянов (р): Аз не говоря на Вас; аз говоря на г. председателя. Аз искам думата по предложението.

А. Кундалев (з): Вие влизате в гроба, вие сте осъдени да влезете в гроба.

К. Пастухов (с): Моля ви се, дайте ми думата.

А. Кундалев (з): Вие сте осъдени да влезете в гроба.

П. Стоянов (р): Ти нема да останеш на земята. И ти ще влезеш в гроба.

К. Пастухов (с): Предложението е незаконно. Нема министър, който да го е подписал, нема народни представители, които да съм го подписали и да го внасят. Това е един парламентарен скандал — да се внасят задкулисни предложения.

Председателя: Моля, г. г. квестори, помогнете на бюрото да въздвори ред.

К. Пастухов (с): Вие нарушавате реда, вие сте гузни!

Д-р П. Джидров (с): Г. председателю! Защо не искате да чуете едно осветление?

А. Кундалев (з): Можете, шарлатани ниедни, не ви е срам! Политически шигмеи!

К. Пастухов (с): Непременно искате да тормозите.

Председателя: Моля г. г. квесторите . . .

Д. Нейков (с): Стига с тези квестори!

В. Драганов (з): Какви квестори? Нема друго, освен да го взема и да го изхвърля навън.

Д-р П. Джидров (с): Г. председателю! Да се разберем. Вие поддържате едно положение; дайте и ние да се изкажем. Вие гласувате и вие решавате.

А. Кундалев (з): Кой има думата, г. председателю?

Министър П. Янев: Говорете, г. Турлаков.

К. Пастухов (с): Ние протестираме против беззаконията. Как можете да отнемате на един представител правото на протест? Вие си вършите работата, но дайте и на нас правото да протестираме. Как така? В коя Камара го има това?

А. Кундалев (з): Да обираш акциите на баба Кирикица, това е законното! Политически апапи!

Д-р П. Джидров (с): Г. председателю! Не сте прав.

Председателя: Моля Ви се, г. Кундалев, моля Ви се, г. Джидров, можете, за да говори оратора.

Д. Нейков (с): Не спазвате реда.

Д-р П. Джидров (с): Най-първо ни дайте думата да се осветлим и след туй гласувайте. Вие имате большинство.

Председателя: Моля Ви се, седнете на местото си. (Глътка) Недайте предизвиква бюрото да прибегва към наказателни мерки.

Д-р П. Джидров (с): Приложете правилника и дайте да се обясним по въпроса. Немаме ли право на глас на протест?

Квестор В. Драганов (з): (Приканва д-р П. Джидров към ред)

Министър П. Янев: Говорете, г. Турлаков.

М. Турлаков (з): Че кой ще ме чуе?

Председателя: (Звънни)

Д-р П. Джидров (с): Излишни работи правите.

И. Гетов (з): (Към д-р П. Джидров) Стига толкова си говорил; ще се приложи правилника.

Председателя: Г. Гетов! Седнете, моля Ви се, на местото.

Г. Дамянов (з): Нека се навикат и те ще мъжнат.

К. Пастухов (с): Много нещо сте направили.

Председателя: Моля Ви се, г. Пастухов!

Г. г. народни представители! Ще бъда принуден да поискам наказанието на г. Пастухова, който не се подчинява на общия ред.

Некой от земеделците: Това требваше отдавна да го направите.

Председателя: Правя последно предупреждение на г. Пастухова да остави оратора да говори.

Моля, г-да, седнете си по местата.

Д-р П. Джидров (с): Защо не дадохте думата на г. Пастухова? Дайте обяснение на Парламента. Защо не давате обяснение?

П. Стоянов (р): (Казва нещо)

Председателя: Г. Стоянов! Моля Ви за последен път.

П. Стоянов (р): И аз Ви моля за последен път да не правите такива беззакония.

Председателя: Вие искате да правите шум, скандал в България. Зная, но нема да ви дадем да направите това. Има думата оратора, г. Турлаков.

М. Турлаков (з): Г. г. народни представители!

Д-р П. Джидров (с): Има предложение да се махне законопроектът от дневния ред. Гласувайте го, защото снощи не сте го гласували.

Л. Кандев (к): Снощи не се гласува дневния ред – избегахте.

Г. Колев (з): Г. Джидров! Мъжнете, защото ще ви наカラме да мъжнете.

Председателя: Моля! Има думата оратора.

Д-р П. Джидров (с): Снощи избегахте, без да гласувате дневния ред. Ние протестираме.

Некой от земеделците: Стига, бе!

Г. Дамянов (з): Г. председателю! Те могат да приказват така и три дена. Или ги наложете, или...

(Група от земеделците оглеждат при народния представител д-р П. Джидров и се сбогува)

Председателя: (Силно звънни) Моля, г-да, недейте устройва зрелица на тия широки социалисти! Оставете тази фалшивала партия, недейте ѝ устройва зрелица! Идете си по местата, вие с вашия вот ще я унищожите.

Г. г. народни представители! Г. Джидров става от местото си да се бие с народните представители. Правя предложение за изключването му от заседанието. (Възражения от левицата) Понеже г. д-р Джидров става от

местото си да се бие с народните представители, правя предложение да се изключи от заседанието.

Д-р П. Джидров (с): Искам думата за обяснение!

Председателя: Имате думата три минути за обяснение.

Д-р К. Консолов (з): И тримата требва да се изключат.

Председателя: Искат скандали, искат съпти хората!

Д-р П. Джидров (с): (Заема трибуната)

Министър П. Янев: (Казва нещо на д-р П. Джидров)

Д-р П. Джидров (с): (Към министър П. Янев) Побойници! Удариха ме тук. (Сочи челюстта си)

Председателя: Тук нема разбойници; тук има народни представители. Сам г. Джидров става от местото си да се бие с народните представители.

От левицата: Лжка е. (Възражения)

Председателя: Аз правя предложение да бъде изключен. Които приемат туй предложение, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

(Към д-р П. Джидров) Вън, вън!

Министър П. Янев: Вън, хайде, вън!

Председателя: Тук нема разбойници. Не Ви е срам!

Д-р П. Джидров (с): Ама нали ми дадохте думата за обяснение? (Група от земеделците отиват при трибуната и свалят д-р П. Джидров от нея) Ама кой е казал тая дума?

Председателя: Вие я казахте. Тук нема разбойници, а има народни представители. Не Ви е срам! (Голема глъжка) Аз му дадох думата за лично обяснение, а той нарича народните представители разбойници. Народен представител, който нарича Парламента разбойници, нема думата.

(Към д-р П. Джидров) Вие днес сте изключени и не мате право да говорите. Ще излезете навън.

Моля ви се, г-да, седнете по местата си.

Д. Нейков (с): Изключете го, но трябва да му дадете думата за обяснение.

Председателя: Той е изключен от днешното заседание.

Д-р П. Джидров (с): Ама Вие не сте чули какво съм казал. Аз не съм казал тая дума, а министърът я каза.

Председателя: Моля г. г. квесторите да освободят заседанието от г. Джидрова.

Министър П. Янев и от земеделците: Хайде вън!

Председателя: Ама работа! Шарлатания ще правите!

(Група от земеделците уважават д-р П. Джидров да напусне залата)

Г. Джидров! Ще престанете вече да ни занимавате! Освободете заседанието на Парламента! Вие в днешното заседание не сте народен представител. На народен представител, който нарича народните представители в Парламента разбойници, не може да му се дава думата. Аз Ви дадох думата за обяснение, а Вие наричате народните представители разбойници!

Моля всички господи да си седнат по местата!

Г. Димитров (к): Г. председателю! Вие сами създавате бури. Дайте му думата да се обясни!

Л. Кандев (к): Нека се обяснят хората!

Д. Нейков (с): Ама не е казал такава дума!

Д-р П. Джидров (с): Аз казах, че не съм казал тия думи. Министърът ги каза. Вие ги чухте от него.

Д-р Н. Сакаров (к): Г. Джидров не е казал такива думи.

Л. Кандев (к): Той казва, че не е казал такива думи. Защо го изключвате?

И. Гетов (з): (Към председателя) Защо държите тоя човек още?

Л. Кандев (к): Преди да го изключите, дайте му думата да се обясни.

С. Манов (к): Дайте му думата за обяснение! (Глътната продължава)

Д-р П. Джидров (с): Не съм казал такива думи. Чухте ли? Дайте ми думата да се обясня!

Председателя: Моля г. г. квесторите да освободят заседанието от г. Джидрова. (Възражения от левицата)

Д-р Н. Сакаров (к): А бе, защо правите така? Той не е казал такива думи.

Председателя: Не искаме да се обясняваме повече.

Д. Нейков (с): Не е казалът такива думи! Много ясно помня. Даже да е казал човек, като се извини, пак му се проща, а той не е казал такива думи.

Л. Кандев (к): Министъра бил казал думата „разбойници“.

К. Пастухов (с): Не давате думата за обяснение. На какво прилича това?

Министър П. Янев: Министъра не е казал това. Как не ви е срам да говорите!

Председателя: Министъра не е казал такава дума.

Д-р П. Джидров (с): Аз не съм казал тези думи. Г. министъра на правосъдието ги е казал. Две думи ще кажа — чуйте!

И. Гетов (з): Нема нужда; изключени сте.

Д-р П. Джидров (с): Как нема нужда? Ти чу ли думите ми?

Председателя: Моля, г-да, седнете си по местата!

Д-р П. Джидров (с): Г. председателю! Дайте да кажа две думи и ще си излеза.

Председателя: Излезте си!

Има думата оратора, който е записан.

Д-р П. Джидров (с): Ще излеза, но дайте ми думата. Това е скандал! Г. министре! Вие казахте думата разбойници, Вие!

Министър П. Янев: Не съм казал. Вие я казахте. Мълчи!

Д-р П. Джидров (с): Аз казах ли?

Министър П. Янев: Казахте я.

Д-р П. Джидров (с): Вие чухте ли я?

Министър П. Янев: Чух я.

Д-р П. Джидров (с): Лажец.

Министър П. Янев: Лажец си ти — разбойник такъв.

Д-р П. Джидров (с): Това е скандал! (Излиза от залата)

К. Пастухов (с): (Към министър П. Янев) Ще слезеш един ден и ти от стола и тогава ще ти видим силата. Немаш куража да внесеш предложението.

Председателя: Г. Пастухов! Моля Ви се, млякнете, за да може да говори оратора.

Н. Пъдарев (д): Г. председателю! В Камарата се нанесе побой от народния представител Сираков на народния представител Джидров. Аз поканвам бюрото да вземе мерки и да накаже побойника. Това е от интерес и на Вашия престиг и на престижа на Камарата.

Председателя: Джидров стана от там да се бие. Аз видях с очите си.

Н. Пъдарев (д): Требва да накажете побойниците.

Д-р Г. Марков (д): Г. председателю! Прави се предложение и Вие трябва да го гласувате.

К. Пастухов (с): Нека каже Гърбов кой го удари. (Към Б. Гърбов) Кажи, не го ли удари?

П. Стоянов (р): Първо го удари Гетов, после Сираков.

Н. Пъдарев (д): Требва да накажете побойниците. Това е Ваш дълг.

Председателя: Моля г. г. квесторите да накарат г. г. народните представители да си седнат по местата.

А. Кундалев (з): Г. г. квестори! Накарате всички да си седнат по местата и да разберем кой трябва да седи тук и кой трябва да излезе. (Възражения от левицата)

М. Турлаков (з): (От трибуната) Г. г. народни представители! Печално зрелище представлява в този момент нашия Парламент.

От левицата: Верно!

М. Турлаков (з): И аз, когато имам да развия тук моята мисъл върху сложения законопроект и върху всичко оново, което става в този Парламент от известно време, дължа да заяви, че едва ли има некой вън от тая ограда, който да работи толкова много против парламентаризма, колкото самия Парламент.

Ц. Бръшлянов (о): Право.

Д-р Х. Мутафов (о): Собствено большинството от Парламента.

М. Турлаков (з): Г. г. народни представители! Пред каквото и изкушения да се поставяме, каквото и розови перспективи да имаме пред себе си, когато излизаме да разглеждаме един законопроект, необходимо е за нас — ако искаме да бъдем чисти същества си и ако искаме да бъдем действителни законодатели — най-напред да си спомним известно минало и тогава да мислим за бъдещето, тогава да градим наредби и законоположения за бъдещето. Особено мене ще ме извини, че в този момент съм принуден да направя един преглед на моята обществена дейност от 20 години, да си спомня всички ония моменти, когато, тръгвайки от село на село, от град на град, да провеждам идеите, разбиранията, принципите на Земеделския съюз, аз съм се натъквал на всички ония пресния и противоречия в публични и частни събрания, да разяснявам и тълкувам програмата на Земеделския съюз.

Л. Кандев (к): Която я нема сега.

(Председателското място се заема от подпредседателя Г. Марков)

М. Турлаков (з): Г. г. народни представители! Още в първото програмно начертаване на първите редове на програмата на Земеделския съюз, в ония времена личеше едно от най-съществените искания, едно от ония съществени искания, които съм рожба и двигател на всяка една демократия. Аз си спомням, че в нашата програма и в устава на Земеделския съюз и досега стои като една от първите точки в него — прокарването на съразмерната изборна система.

Л. Кандев (к): Петата точка.

М. Турлаков (з): Аз не ща да се спират да я именувам точно коя точка от устава е за прокарването на съразмерната изборна система. Достатъчно е за мен да си спомня всички ония епизоди, които преживе Земеделския съюз, всички ония борби, които той води, докато дочака да види да бъде прокарана съразмерната изборна система най-напред като опитна в два окръга, а след туй в цела България от едно управление, от една обществена организация, от партиите, които се сметаха и до днес се сметат за най-реакционни, за най-ретроградни.

Г. г. народни представители! Ние трябва да си призаем, колкото и да сме идеалисти и самолюбци, че в живота на обществените организации, под натиска на общественото мнение, често пъти и най-големите реакционери се принуждат да дадат едно зрянце, което е златно за демократията в страната.

П. Карадоров (р): И което вие го кљвнахте.

М. Турлаков (з): Г. г. народни представители! Прокарването на съразмерната изборна система е може-би едничкото . . .

Ц. Бръшлянов (о): Не едничкото.

М. Турлаков (з): . . . от онова добро, което можахме да наследим от реакционните партии в нашата страна.

Ц. Бръшлянов (о): Не е само едно.

М. Турлаков (з): Аз оставям другото на страна. Не ми бие поне на очите да е нещо особено, да е нещо съществено другото, направено от тех. Не е този момента, когато трябва да се спирате на другите мероприятия, прокарани от тех, и да ги оценяваме от гледна точка за интересите на демократията, за да видим, доколко те съдобринесли и доколко не съдопринесли за напредването на демократията в България. Днес е сложен пред нас въпроса за съразмерната изборна система, за изменение на закона, и аз съм длъжен да направя онът преглед в своята памет, в своето минало, което ме навежда на тъжде печално заключение.

Г. г. народни представители! Мисли се, че съразмерната изборна система такава, каквато е сега в избирателния закон, е една от пречките за силно правителство — желае се силно правителство. Аз не съм от противниците на една сила и авторитетна власт. Аз мисля, и всекога съм поддържал, че една власт само тогава може да бъде свободна в своите замахи, в своите реформи, когато тя е сила; но когато трябва да се отговори на този въпрос, аз мисля, че не е съразмерната изборна система недостатъка за силата на една власт в България, че съразмерната изборна система ние я имахме преди нас, ние проживехме с нея три години и мисля, че можем да преживеем още 30 години с нея.

П. Карадоров (р): Много право.

М. Турлаков (з): Г. г. народни представители! Съразмерната изборна система, прокарана в сегашния избирателен закон, има известни недостатъци, известни дефекти, които несъмнено подлежат на поправка, подлежат на тълкуване, подлежат на оформяване от страна на законодателната власт, за да не се намираме в постоянни препирни, когато дойде случая тук, при разглеждането на изборите и нередовностите по тех. Обаче, вместо да се спрем на тези въпроси, на тези законоположения, и да ги разгледаме спокойно, да направим онни малки и необходими поправки, с които закона и самата система би била една отлична система, ние оставяме тези въпроси и преминаваме да забием ножа тъкмо в сърцето на съразмерната изборна система. Аз не ща да бъда голословен; аз ще ви приведа факти. И моята реч ще взема оттук, тя ще излезне в брошура, ще отиде всред широките народни маси, ще минат години и пак ще приказваме и ще видим, дали сега не вършим светотатство със съразмерната изборна система.

От левицата: Браво! (Ръкоплескане. Смех всред земеделците)

Министър П. Янев: (Към левицата) Честито ви! Потърпете още малко и по-хубави работи ще чуете от него.

М. Турлаков (з): Аз желая да запазите спокойствие и вие от левицата, понеже не знаете, защо ръкоплескате, и вие, другари от большинството, като мислите, че аз съм хвърлил голем камък в колесницата на Земеделския съюз. Имайте търпение, че се изслушваме, ще разберем де е правото, стига да искате да го търсим.

П. Карадоров (р): Ние ръкоплескаме на думите, че большинството върши едно светотатство с тези изменения на избирателния закон.

И. Гетов (з): Мълчи бе, катранник!

Министър П. Янев: (Към П. Карадоров) Това е рано да го кажете.

Г. Колев (з): Това е благородна работа!

М. Турлаков (з): Аз съм поддържал и в миналото от тази трибуна, че закона никога не трябва да се тълкува в ущърб на самата система; аз съм поддържал и преди да бъда на този стол, министерския стол, и когато бях на министерския стол, и след оставката си, и сега поддържам, че не е този реда, по който трябва да се разгледа и да се измени един закон, каквато с избирателния закон. И заради туй, макар и да не взех думата по-рано по същество да разгледам въпроса, дали треба да се разгледа сега или по-късно, като се внесе по реда, макар тогава да не взех думата, намирам и сега за необходимо да изтъкна, че този въпрос требва да излезе или от известно число народни представители, които да поемат отговорността, да знае българския народ кои съдържателителите, реформаторите, които искат да ударят в сърцето съразмерната избирателна система, или да излезе от известно министерство, от съответното министерство, за да се знае кой министър и кой кабинет е обсъждал и е дошъл до такова заключение.

Министър П. Янев: Кабинета, в който беше министър г. Турлаков, и в двете последователни заседания се занимаваше с тези изменения и най-после натовариха комисията да ги прокара.

М. Турлаков (з): Г. г. народни представители и г. министре, бивш колега! Аз знам какво е било в Министерския съвет и извън Министерския съвет; знам какво е и сега. Аз съжалявам, че нема тук и другите двама, които имаха благоволението да останат в този кабинет, за да ме опровергат, дали съм поддържал този закон или тъкмо обратното. В Министерския съвет, когато бях още в него, стана въпрос за известни изменения в избирателния закон, обаче там се поддържаше, че трябва да станат малки поправки и тия поправки, които ще станат, трябва предварително да дойдат в Министерския съвет, от съответната комисия. Недейте се опитва да ме опровергате за работи, които не подлежат на опровержение.

Министър П. Янев: Министерския съвет каза след заседанието да се даде и на г. Турлакова, за да редактира окончателно тези изменения.

М. Турлаков (з): Министерския съвет не е викал само г. Турлакова, а Министерския съвет е тъкъв, когато сам той разглежда проектите, когато е подложен според надлежния ред. Министерския съвет не е съвет, когато се викат в него всички лица с участието на един или двама министри и да разглежда известни проекти; той тогава е комисия, а не Министерски съвет.

Министър П. Янев: Значи, приемате, че и Министерския съвет и парламентарната комисия съд работили.

М. Турлаков (з): Аз оставям всичката слава на моя бивш колега (Сочи министър П. Янев) върху тоя проект, запото, право да си кажем, той излезе от комисията, но той (Сочи министър П. Янев) е автора, той е душата на тия изменения.

От левицата и крайната левица: Браво! Позор! (Ръкоплескане)

Н. Атанасов (з): Приемаме този позор.

Министър П. Янев: Приемаме този позор. Аз съжалявам, че г. Турлаков се отказа от авторството, но отказа на неговото авторство аз приемам.

М. Донсузов (с): Тогава подпишете го!

Министър П. Янев: Г. Турлаков предложи единицата, колегията, околията и всичко. Аз приемам и това.

М. Турлаков (з): Аз знам какво съм предложил и ще имам кураж да по-кажа по-после; не бойте се!

Министър П. Янев: Щом той оставя авторството, оставя доброто авторство, аз го приемам.

Д. Нейков (с): Ще ви видим!

М. Турлаков (з): Г. г. народни представители! Нека бъдем спокойни, защото трябва със спокойствие да просрещнем този момент, който се готови; нека бъдем спокойни, нека имаме пред вид, че има моменти, когато гласа на правдата и на демокрацията, интересите на дадена страна налагат да си наложим туй спокойствие и да погледнем на работата в самата същност.

Л. Кандев (к): Само че момента не е за спокойствие, ама нейсе.

М. Турлаков (3): Г. г. народни представители! Кому е износно това изменение? И аз се чудя, защо тук, от левицата — старите партии, толкова много се нервират! Чудя се, право ви казвам, защото ще дойде момент да го предцените. И аз се чудя защо толкова много викат. Те имат само едно съображение, имат само едно основание да не бъдат доволни, а именно, че се посега на некои от тех и на една техна рожба. Инак погледнато, на кого той изнася? На нас, които управлявахме досега и които можеби сме към захода на нашето управление, или на онези, кийто ще дойдат след нас: дали тези от тук (Сочи крайната левица, или от там (Сочи левия център). И когато разглеждаме този въпрос по-изтънко, когато се справим с неговата същност, с неговото приложение, когато стане закон, аз ви предричам съм 100%, че той е много по-износен за тех, отколкото за нас и за вас, като депутати от Земеделския съюз. Защо? Защото той е износен на всека реакция, която би дошла от десно, било от лево. Ако реакцията юг лево превъзмогне в даден момент по какъвто и да е начин, и иска да запази формите, съществото на днешната конституция, с този избирателен закон тя ще ви се наложи, защото реакцията ще се яви — сигурен съм 100% — два пъти по-голема.

Т. Цеков (к): От лево ще ви се плюе на този закон.

Н. Атанасов (з): Чуйте, че левите реакционери не призначават законопроекта!

Ю. Юрданов (к): Самото селячество нема да бъде с тех, а вие всички ще бъдете с тех — помнете ми думата!

М. Турланов (з): Аз се изразих и изразявам с думата „реакция“, като противодействие на днешната власт. А като противодействие на днешната власт може да дойде една обществена сила, една партия да управлява или да се наложи било от десно, било от лево. Може ли некой да оспори, може ли некой да предвиди със сигурност утrenните събития, които ще се разvият в България и политическите работи на Балканския полуостров и да бъде в толкова голема сигурност, че той ще държи камшика в ръцете си . . .

От центжа: Вечно.

М. Турлаков (з): . . . и само той ще произвежда избори? Аз мисля, че на този лжовен свет, както казват хората, никой нема гаранция, . . .

С. Даскалов (з): Сега стана лжжовен.

М. Турлаков (з): . . . затуй хората, когато творят, когато изменяват закони, когато ги редят, гледат да ги решат не само в угода на себе си, а тий, щото да гарантират балшинството, да гарантират мнозинството в тая страна от произволи и злоупотребления с властта.

Спреха ли се авторите на този законопроект, спрехте ли се вие да помислите в комисия и извън комисия какво възрещите с това?

Г. г. народни представители! Ние знаем, аз за себе си зная, от 20-годишната си обществена дейност в политическите борби на нашата страна, че тъжко пригаждаше на старите партии мнозинствената изборна система. Е добре, вие сметате, че върхните дело на поправка на съразмерната изборна система? Аз ви казвам: заблуждение е това. Съразмерната изборна система се отстранява: тя се заменява най-малко 50% с мнозинствената или с тъжно наречената мажоритарна изборна система; тя нито е балотажна, както напр., в известни случаи, югато един кандидат за народен представител не получи поне половината от гласовете, дадени в колегията — ако един само се избра — става повторение на гласуването, за да се види на кого

требва от получениите гласове да се даде мнозината. Вие не се спирате и на този въпрос, ами казвате: ози, който е получил най-много гласове. Това е, г. г. народни представители, както го викат научно, unicum реформа в една парламентарна страна.

Ц. БРЖШЛЯНОВ (о): Ала минут реформа. (Смех в сред центжра).

М. Турлаков (з): Г. г. народни представители! Вие имате околии, каквите са Анхиало, Котел, Василико, Малко-Търново, Орга-къй, Свиленград, Коншу-Кавак, Егри-дере, Дарж-дере, Мъстанлъ, Мехомия, Мелник, Петрич, Ширдоп, Дийовлен, и тук, със законопроекта, създавате още некоя с изкуствено деление с отдеянието на нови градски околии, като Стара-Загора, град Сливен, Бургаз, Плевен, Шумен и редица още други такива, дето никаква съразмерна изборна система не ще има.

М. Донсузов (с): По един човек ще се избира там.

М. Турлаков (з): Да, там ще се избира само по един човек. — Вие имате още редица околии, в които ще се изброят по двама души народни представители; такива съжоколините Карнобат, Айтос, Борисовград, Пещера, Панагюрище, Панчарево, Кърджали, като се избират трима, имате после Горна Джумая; а в северна България, като започнете от Кула, Белоградчик, Габрово, Дреново, имате още Елена, Ески-Джумая, Осман-Пазар и пр. градове, в които се избират само по двама народни представители. И там, и в тия околии вие няма да имате скъзармерна изборна система, а ще имате това: всяка листа е имала най-много гласове. То хубаво. Днес сме на власт, днес Земледелският съюз е на власт и ние си мислим, че все ще бъдем на власт, че ще получаваме по много гласове, че мнозинството от гласовете ще съдели на наши. Ами зададохте ли си въпроса, помислихте ли си утре, когато не бъдем на власт, или сега, когато сме на власт, направихте ли си точно сметката, колко от тези гласове, които получаваме, съдействително гласове на членове на Земледелския съюз, съд гласове на ония, които се числят в неговите редове и които обезателно требва да гласуват за неговите мандати и за неговата листа, и колко от тези гласове съд тий наречената зестра на властта? Вие този въпрос не си зададохте. Вие сметате, че инородното население в градовете и околините, че ония, които не се числят като редници, като членове на Земледелския съюз, но гласуват за вас, за нас, утре ще дойдат да гласуват пак за вас, за нас? Не, жестоко се ложите. Те не само нема да дойдат да гласуват, ами мнозина от ония членове, които съд новопришлият в Земледелския съюз, . . .

В. Мулетаров (к): „Януарчета“!

Л. Кандев (к): „Фокерчата“!

М. Турлаков (з): . . . съ от ония, които съ с всеко правителство, когато дойде на власт, съ тъй паречените „януарчета“, които дохождат да използват меда на властта, сладкото и когато престане тази власт, туй правителство, тая организация, или тая партия да дава сладко, да дава мед и хлеб, тогава не само я напушват, ами съ нейните най-големи противници.

Министър П. Янев: Много лошо мнение имате за избирателите.

С. Даскалов (з): Това е право. (Към центъра) Как право говори, когато не е министър! Ама досега не е казал туй! Че си е твой, твой си е!

М. Турлаков (з): Аз благодаря на закачките на г. Стефан Даскалов.

М. Тишлевъ (ч.): Не всички са умели да използватъ този термин.

С. Даскалов (з): Ще трябва да призная, че трябва да
махнем всички оттук (Сочи министерската маса) и да дой-

М. Турлаков (з): . . . той, не ще може да не ми отговори положително, че, ако е имало некой, който да се е стремил най-малко да се отклонява от истината в битността си като властник и като министър, това съм бил аз. Ще го отречете ли г. Стефан Даскалов? Имате ли смелостта и доблестта да го отречете? Аз мисля, че немате тая смелост.

А. Кундалев (з): Е, как сте търпели другарите си?

С. Даскалов (з): Четири години бяхте министър и Ви търпехме . . .

А. Кундалев (з): Вие ще напечатате дневника си, за да го четем.

М. Турлаков (з): Г. г. народни представители! Аз не ще отговарям на другите закачки, аз ще се спра по-нататък на въпроса, който ни занимава, и в свръзка с него ще кажа още други думи, които намирам, че съм необходими да се кажат в този момент.

Г. г. народни представители! С промените, които се предлагат, се правят още редица стеснения на избирателните свободи, макар по форма те да се разширяват към по-много граждани от страната. Така, както е прокаран през комисията законопроекта, с изменението в § 3, мисля — който се отнася за това: кои имат избирателни права — наистина, по форма избирателното право се разширява: дава се право на така наречените цигани, мюсюлмани с постоянно местожителство да гласуват, дава се право на полицейската стража, на митническата и горска стража да гласуват, дава се право мъжкото, тацитно и на доброволците, аз ще кажа и на трудоводатите и на всички да гласуват — тий поне разбирам от формата, в която е представен законопроекта — но когато се спрем на въпроса, кого подпомагаме с разширението на тези права, като дадем право на стражата, полицейска, горска и акцизна, не да пази реда и тишината в изборния ден, а да отива да гласува, да се меси, ще видим, че ние узаконяваме с това още една зестра на всяка бъдеща власт. Независимо от туй, когато ние разширяваме тези права, прокарваме същевременно със законопроекта ред други ограничения, които убиват тази печалба, тази придобивка за народовластието.

Г. г. народни представители! Сегашния закон колкото и да имаше своите недостатъци с големите избирателни колегии, имаше постановления, които не само гарантираха сигурността на избирателните бюра, не само гарантираха разгласата на избирателните бюра, които ще ръководят изборите, но даваше основание на избирателите да бъдат в по-силна форма гарантирани срещу всеки произвол, който би се упражнил над тях. Сегашните изменения, които се внасят не само че накърняват тази свобода и тази гаранция, но, напротив, съждават една неизвестност, съждават една суматоха в сърцата на избирателите относно свободите им, да не знаят в изборния ден кои съм и от кого се съждат избирателните бюра, понеже не ще има никакво обявление, никаква разгласа, кои съм бюрата в изборния ден. Тези постановления в закона съм премахнати. Постановлението на закона, че окръжният управител издава обявление, за да съобщи из окръга кои съм избирателните бюра във всяка една секция, сега, понеже се приема избирателната околия за колегия, туй постановление от закона се премахва.

Министър П. Янев: Околийския началник сам го прави за околията си.

М. Турлаков (з): Околийския началник ще го разгласи в събота вечерта, за да изпълни наредданията на своя шеф.

Д-р Н. Сакаров (к): Както стана сега за общините. Все в събота вечерта ги отлагат, даже и в неделя сутринта.

Министър П. Янев: Зависи от самото село. То се разгласява по-рано, за да знаят хората, които от този край на окръга ще отидат на онзи. Това е едно неразбиране на самото постановление. Не знаете какво приказвате.

М. Турлаков (з): Г. г. народни представители! Аз нема да отговарям и на тази закачка на бившия си колега. Какви съм моите разбирания по правните въпроси и по законодателството, какви съм били те в миналото и какви ще бъдат в бъдещето и дали той (Сочи министър П. Янев)

може да има претенцията повече да ги разбира или аз, аз не ще се спирам на този въпрос.

Министър П. Янев: (Смее се)

М. Турлаков (з): Него оставям на обществото, на Парламента, на света — той да съди за нас.

Министър П. Янев: И на опозицията.

М. Турлаков (з): Аз искам да лансирам тук онези положения, които според мен съм пакостни за развитието на демократията в България.

Г. г. народни представители! Казах, избирателния закон в тази си форма, каквато е днешната, има нужда от известни поправки. Той не е съвършено дело и аз я в най-напредните и в най-останалите назад страни, винаги един закон, създаден след най-дълги проучвания, колкото и да се смета, че е съвършен, когато започне да се прилага, намират се неговите недостатъци. Тий също и в днешния избирателен закон, ако се спрем на известни неови постановления, ние ще видим, че те съм или преувеличени в своя стремеж да гарантират малцинствата и да гарантират свободите на гражданите, или пък в известни случаи те съм тъжни и непълни.

И такива едни постановления, ако искате да знаете, според моето мнение, които и аз намирам, че трябва да претърпи една поправка, това беша следните постановления на избирателния закон:

Първо, че опити със съразмерната изборна система се направиха най-напред в два окръга, разделени на две полу-окръжия, съставляващи всеко едно избирателна колегия. Ако днешните големи окръзи, след намножаването, намножаването на България с маса бежанци, които станаха граждани на страната, избиратели, ако днешните колегии, след намножаването на населението, каквито съм напр. Софийската, каквото съм Пловдивската, Търновската избирателни колегии, довчера Старозагорският окръг, със едни колегии с голем терен, със широка територия, с много кандидати в листите си, акостова можеше да се смета и се смета за един недостатък на съразмерната изборна система, на този избирателен закон, разбирам да стане едно разделяне на тези големи избирателни колегии, да се направят те по-малки. Наистина в миналото от тая трибуна наши хора, и за съжаление, наши хора, които съм днес най-големи споровици на този законопроект, но ги нема тук, липсват, защото никога, когато се прокарват такива работи не желаят тук да присъствуват, макар на времето си да поддържаха и да съм поддържали, че е добре цела България да бъде една избирателна колегия, . . .

От крайната левица, от левицата и от центъра: Верно!

М. Турлаков (з): . . . аз приемам, защото намирам известен резон, че едно отстъпление, една поправка на закона от известно становище може да има; но да се отиде от една крайност, която се е поддържала, и да се стигне чак до другата крайност, която готово тъкмо обратни резултати в утрешия ден, аз това не разбирам. И понеже тези законочленения, които сега се предлагат, съм в пълен разрез с принципите на Земеделския съюз, с риск да си навлека и без туй ненавистта на известни среди, аз вземах думата да се обяви против този проект.

Г. г. народни представители! Законопроекта ще стане закон. Аз виждам, разбирам, защото нас ни е овладело или малодушие, или желание на всяка цена да имаме грададно большинство и да управляваме, или от друга страна — извинете ме за този израз — обнадъжили съм съществените си дела да си постремеш, за да те съждат и да паднеш от власт. Властвата е онуй изкушение, което в края на крайната, когато се държи слепешката за нея, свърпва с падане.

Г. г. народни представители! Като се спирам на този въпрос, аз имам да направя по тоя случай един апел към вас, да ви помоля за последен път, защото виждам, че ние се намираме пред един решителен час. Вие сте повикани с този проект, макар той да изхожда от ваши комисии, макар парламентарна комисия да го е разглеждала, ние се намираме в последния час, когато идете да подпишете съмртната присъда на тая Камара.

Ю. Юрданов (к): И да изкопалят гроба на Земеделския съюз.

М. Турлаков (з): Нека моите думи не бъдат претълкувани, че аз искам да туря преграда в намеренията и стремежите на известни планове. Аз сметам, че мой джлг е, и джлг на всеки гражданин и на всеки народен представител е, в този момент да погледне на работите по-трезво, да се освободи от теснопартийните, тесно-егонистичните интереси и да погледне за по-далеч, да погледне за утрешния, за следующия ден, за идущата година, за по-другата след нея, да погледне трезво и да решава по съвест, защото, недейте забравя, не оставяйте в утрешния ден, след време, когато дойдат вместо вас, като граждани на тая страна, вашите синове, вашите внуци да констатират, че вие — техните предци, сте били автори за по-гребението на една демократична институция в нашата страна. Недейте мисли, че сме ние и че ще бъдем все ние. Мислете, че когато дойде падането, ще трябва да се работи и може-би по-идейно, от вашите синове, от вашия братя, ще се заработи по-идейно пак за придобивки на тали демокрация; недейте създада пречки и недейте улеснява опия реакционни управления, от каквито плакали в миналото. Системата, която възприемате, е система, която ще използвате най-много един път, най-много може-би една или две години, в най-щастливия случай, след туй вие ще чукате вашия глави с вашия камъни. Недейте забравя и недейте се заслепявя.

Г. г. народни представители! Аз завършвам със своя апел по избирателния закон.

Аз искам по случай на този законопроект да ви кажа още неколко думи за други едни въпроси, за други събития, които се разиграха тук и които ще останат също така уникум, единствени, неизвестни в парламентарния свет, неизвестни даже в управлението на чуждите държави. Аз се спирам и на този въпрос, но преди да се спра на него, аз искам да ви обаждна вниманието на известни причини, които докарват тия явления. Всека партия, всяка обществена организация, която е проникната от идейни съображения, която се стреми да прокара известни реформи в дадена страна и излиза да ги проповедва между народните маси, първоначално, в своя първичен състав, в своя ръст и наголемяване, като опозиционна обществена организация, е проникната в повечето случаи — особено демократичните организации — от идейни съображения от чисто идейни принципи. Такива бяха нашите съображения, такива бяха нашите идеи и принципи, докогато ние бяхме в опозиция. Но всяка една обществена организация, когато дойде на власт, колкото и да има нещо чурук в себе си когато идва на власт, колкото и да има покрай много здравото и нещо чурудило, нещо негодно, нефелито, тя е във всеки случай в болшинството си идейна, чиста, непокварена. Дойде ли на властта, властта действува вече на нея разрушително. И ако се спрем на миналото в нашия живот, ако се спрем на педалечното, близкото минало в нашия живот, ние ще констатираме да се повтарят същите явления при всяка една обществена организация, която идва на власт чиста, за да поеме тежкия кръст да управлява и която именно, когато дойде на власт, изгубва в голема степен своята идейност, своята чистота. Едно време ние осъждахме всички стари партии в голема степен, за едни с повече право, за други с по-малко, че всички те имат големи прегрешения. Но ако се спрем да разгледаме исторически политическия живот на нашата страна, ние ще видим, че е имало случаи, когато известни обществени организации, известни партии от тех, когато съзидвали на власт, били съз все пак с една относителност, ако не с големи различия, все по съз се различавали що-годе, било една от друга, било от своите предшественици. Беше време, напр., когато в 1908 г. дойде на власт тий наречената Демократическа партия, основана първоначално от покойния Каравелов и сътне наречената Демократическа партия; тая партия, ако и да имаше същия състав, същите недостатъци, каквито имаха и другите стари партии, които управляваха по своя състав, все пак на първо време от хората, които излезаха като нови в политическия живот, имаше нещо малко по-често от другите, но когато дойде на власт, когато в нейните редове надойдоха „януарчетата“, като Говедаровци и други тем подобни, и се навърхиха много и много, Демократическата партия изгуби 50% от она малък капитал, който имаше по-рано. Всека една обществена организация, и Земеделския съюз, минават из този път, защото пътят на живота е един: и Земеделския съюз дойде на власт в 1919 г., аз си спомням идейните побуждения, идейните чувства и как много пъти съз стеснено сърце съз наблюдавал тук и вън известни работи, които не се смилат от онзи идеализъм, който ме е въздушевлявал в миналото време, и съз си казвал: ето как всяка обществена организа-

цииация, и най-идеалната, когато се добере до властта, прилича на неперудата нощно време, когато се добере до светлината — опърлова си крилата; тий сме и ние. Недейте да се самоболзвате и да го отричате и премълчвате поне в себе си; тий сме и ние. Дойдохме на власт и кой по-много, кой по-малко прегърна „януарчетата“ в своите обятия и почнахме да ги хвалим, почнахме да им се радваме — намножили се редовете на Земеделския съюз, станал грамадна, непобедима организация. Верно е, че Земеделския съюз е една от най-силните организации в тази страна, верно също е беше девствен и идеен, но придошли нови, „млади“, както често обичат да ги хвалят, поквариха тази организация.

К. Илиев (з): Г. Турлаков! Министрите докараха най-много януарчета.

Министър П. Янев: Г. Турлаков! Много тежки обиди хвърлят към Земеделския съюз. Малко по-голема скромност.

М. Турлаков (з): Аз знам, г. Илиев, . . .

К. Илиев (з): И ти си привлекал не малко млади.

М. Турлаков (з): . . . аз знам, че „януарчетата“ не съм привлекал. Чиновници може да има в моето министерство, но „януарчетата“ не съм привлекал, и твоето обаждане — зная го — е едно прощение. (Смех в сред центъра и крайната левица) Не ще да отговарям и на г. Янева.

К. Илиев (з): Ти не си чул; аз не правя никакво прощение, а казвам, че министрите докараха „януарчетата“ в съюза.

М. Турлаков (з): Г. Илиев! И ти, макар да си от старите в съюза, и ти си съдействувал твърде много да отидат работите на съюза в тази насока.

Г. г. народни представители! Аз искам да изтъкна една истина, която може да биде известни хора в очите, може-би да не е дотам угодна, може и на мен да не е угодна, но когато разглеждаме нещата, ние трябва да ги разглеждаме в самата им същност и да не си затваряме очите. Истината е горчива, но е истина.

Кое подтикна Земеделския съюз, кое подтикна земеделското правителство, неговите ръководители да дойдат до това положение?

Л. Кандев (к): Фокерчетата!

Министър П. Янев: Марко Турлаков и неговите колеги в Земеделския съюз.

М. Турлаков (з): Тук в тази свещенна ограда се разиграха в миналото сцени, които не се поддават на парламентарното разбиране. Възмутихте ли се г. Илиев тогава и възмутихте ли се вчера и завчера Вие . . .

Министър П. Янев: И Вие не се възмутихте.

М. Турлаков (з): . . . и земеделската група, изпълнихте ли вашия джлг, когато се хвърляха известни обвинения против ваши другари? Ако имате чест и достойнство, търпете поне да изслушате.

Некой от земеделците: Защо не заявихте тогава?

М. Турлаков (з): Аз съз заявил и три пъти, и пет пъти, от тази трибуна, апелирал съз към вас, но вие немехте, вие благовеехте пред силата и не се питате и сега, къде ви извежда този реакционен проект; когато ви чукне един ден, тогава ще се касете.

К. Илиев (з): По-добре е да си мълчиш в случая.

Председателствуващ Г. Марков: 5 минути Ви остават още.

М. Турлаков (з): 5 минути! Аз зная кога започнах; 10 минути минаха в приказки.

П. Караподоров (р): Г. председателю! Не бъдете толкова резък, дайте му възможност да се изкаже.

Н. Атанасов (з): Ще ви даде материали!

Председателствуващ Г. Марков: (Към П. Карагодоров) Кой Ви закача Вас? Аз изпълнявам дълга си.

П. Карагодоров (р): Скандал прави вашата група цел час.

Председателствуващ Г. Марков: Седнете си на местото! Не ви засега това, което се казва, нито уврежда некого.

М. Турлаков (з): Г. г. народни представители! Искам да се спра на онзи болен въпрос, който се появил в печата, на онзи събития, които станаха в управляващата група, защото често пъти и от нашата среда, и от вън, и от печата се подхвърлят известни закачки и известни въпроси. Аз мисля, че поне тук никой не може да отрече, че когато един оратор от тая трибуна, един бивш министър прави декларация и я развива, това е равносилно на неговото обзалагане.

Питат ме и ми задават въпроса вън в печата: Вие ще стоите ли щом сметате, че в земеделската организация, в Земеделския съюз, върховния свет, без знанието на компетентната парламентарна власт, земеделската парламентарна група, без знанието на Парламента ви осъжда в користолюбие и в измена и предателство към съюзните интереси? Ще стоите ли Вие, т. е., ще направите най-добре, като се отцепите. Г. г. народни представители! Вие знаете моето изявление, моята декларация, аз ида тук да я подчертая още един път. Аз не съм излезал на тази трибуна да се цепя, аз не желая никак обществена организация у нас да се цепи, защото цепенето никога не е било никому угодно; то беше угодно на властораздавача в министърството. Не трябва да вървим по старите пътища, които водят към самовластие. Аз мисля, че не е настъпил още момент, когато, като разглеждаме състава на организацията, към която принадлежи и която ме осъжда задачно на изгнание, и то не от компетентната върховна власт, а от една самозвана, повикана екстрено, нагласено, прибръзнато, власт, макар тя да ме осъжда на изгнание, аз не искам да хвърля камък върху нея. Аз сметам, че за нейно добро съм дължен да кажа от тук истината и да се стремя да я отвратя от нейните грешки и от нейните дерайлигации. Защото цепенето или чистенето става само тогава истиински, когато е оправдателно; когато трупа, мнозинството, многото от неговите съставни части загнне, чуруктиса, тогава има право естествено, законно, чистото, каквото е останало или което се смета чисто, да излезе и да се обособи, за да остане основа да прогнане. Дотогава, обаче, докогато вие, ние, всеки един от вас, който е взел кръста на обществен служител, не е дошел до това заключение, не бива да се дели, не бива да се цепи. Аз знам, че най-мъжкото нещо за човека е, тоялото амортувана неговата чест, когато се посегне на неговата глава. Но има върховни интереси на страната, интереси на всяка нация, на всяка организация, които налагат известно самообладание, известно търпение. Е добре, аз, който разбирам тъка обществените интереси, си налагам тази жертва и искам да понеса този тежък кръст, за да дойде време онези, които днес ме пловат, да бъдат от само себе си оплюти.

Г. г. народни представители! Тези съм причините, поради които аз не искам да отговарям и да водя словесна борба в често пъти — извинете ме — калната преса. Аз съм придобил в много отношения едно отвращение от вашата преса. Нека ми бъде извинено и нека ми бъде признато, че аз не правя изключение за тази преса. Аз мисля, че ние, като общественици, трябва да имаме доблестта, когато е момент, и себе си да осъдим за нещо и да си признаям грешката. И ето защо на този въпрос аз отговарям така: Не съм се заклел, не съм се отрекъл от обществената борба и деятельности. Аз продължавам да нося тежки кръст 20 години. Некои ще ми оспорят тези 20 години; нека бъдат 16, 15 години да съм го носил от село на село, от град на град, ще го нося още неколко години с надеждата, че в този свет, че в тази организация, към която принадлежи, може да дойде отрезвление. Тежко е, макар и по един изкуствен, хайдушки начин да ти се запушат устата, и да не ти дадат възможност да те изслушат там, а да те осъждат задачно.

Некой от комунистите: Народовластнически.

М. Турлаков (з): Но аз имам кураж, търпение и спокойствие, ще потърся мясте права и ако не ги намеря в този момент, ще чакам бъдещето, ще работя за него, и се надевам, че то ще дойде — рано или късно ще дойде.

Г. г. народни представители! Питате ме още, какво е било моето становище по тези въпроси. Аз бех и сега съм на мнението: този законопроект, както е внесен, не е законопроект за приемане. Ако ние имаме съжаление и дълг на народни представители, които защищават интересите на онези, които съм ни пратили, и интересите на бъдещото поколение, ние трябва да отхвърлим или най-малко да видоизменим този законопроект. Големите избирателни околии трябва да се намалят, да мащим единицата, която правеше делителя по-малък, да направим едно отбиване, една жертва за едно по-силно, по-компактно представителство на властта, която ще се представи в утрешния ден. Но да отиваме до тези размери в тази насока, в каквато е представен този законопроект, запомните ми думата, малцина от онези, между които ще отидете, ще ви разберат за момент. Те, както мнозина от вас, си го обясняват мимолетно, за момент само какви изгоди има този законопроект. Ще мине време и мнозинството от вас ще види, че вместо полза и добро за тази страна, нанесла се е пакост. Аз бех против раздробяването колегите до околии. Аз намирам, че големите избирателни колегии могат да се разделят или, ако искате и по-нататък да отидете, най-малкото трябва да приемете, че избирателната колегия трябва да избира поне 5—6 души народни представители, та в най-щастливия и в най-нешастния случай да могат да се представлят в Парламента що-годе и малцинствата. Недайте мисли, че в този Парламент само тогава се вършат добри дела и само тогава нема такива сцени, каквито имахте първоначално, когато той е представен само от една група. Мене ме осъждат тук, че съм създадвал групички или че съм цепел парламентарната група. Г-да! Животът е такъв. Ако сме на власт след този законопроект, утре земеделската парламентарна група ще дойде в компактно мнозинство. Предричам ви, че тя не ще може да остане цела, напълно.

Л. Кандев (к): Разбира се, че се разцепи.

М. Турлаков (з): Нема да остане цела, защото животът е такъв: требва да има взаимна, вътрешна самокритика, там, където нема външна. Защото и да си затваряте очите, делата ще ви заведат до такова положение, че вие тук помежду си ще захванете да негодувате, и когато захванете да негодувате, днес ще се възмържки един, утре друг и един ден ще избухнат като мене напролетес и в края на крайшата, кой лоп — Турлаков лоп, защото ъ щел да падне. То не е ъ, ама сега с ъ ще го кръщаваме!

Г. г. народни представители! Аз изтъквам тук известни истини, подчертавам и рисувам живота такъв, какъвто е; ние живеем на тази земя, ние сме парламентарна страна. Ако вървим из този път, недайте смета, че с това разрешаваме парламентарния живот; напротив, ние осъждаме съми Парламента, и тази Камара с този закон има да осъди преди всичко себе си.

Ето защо, г. г. народни представители, аз, като се спират на въпросите, които се повдигнаха, и като направих тая декларация относително мисията ми за целокупноста, за здравостта на организацията, искам да лансирам пред вас още един въпрос, още една идея и след туй да завърша моята реч. Аз искам да ви обръжа вниманието, че избирателния закон, покрай недостатъците, които вие се стремите да поправите, има още неколко. Те съм партийната диктатура, която с този законопроект и съществуващия избирателен закон е почти осветена. А когато партийната диктатура се наложи, тя е по-лоша и от парламентарната. Ама вие сега ще ми отричате или некой ще иска да каже: а, че ние анджак туй търсим я, — селска диктатура да въведем. Г-да! На приказка, на фраза пред народа, пред обществото, пред тълпата може да величаем цепеницата, може да славословим диктатурата, но когато се намирате под ярема на диктатурата . . .

Некой от комунистите: И на цепеницата.

М. Турлаков (з): . . . и на цепеницата, вие сами дохаждате да я осъждите, защото чувствувате нейните зловредни последици. Аз не съм бил за цепеницата, и защото съм бил против нея, затуй съм осъден на изгнание.

От центъра: А-а-а!

Министър П. Янев: За цепеницата не е и ставало дума.

Г. Драгнев (з): Не е затуй, а за забогатяванията ти, г. Турлаков. Днес се разкрива и за 1.600.000, и за банкнотите, и за всичко,

М. Турлаков (з): Всичките банкноти ще останат само в твоите уста.

Г. Драгнев (з): Осукваш го, но и 50-те хиляди златни франка от Деклозиера се разкри и всичко, всичко се разкри.

С. Манов (к): Продължете по-нататък, г. Турлаков.

Г. Драгнев (з): Колкото и да искаме като камилското пристиче да си крием главата в песъка, то задницата стои отвън.

М. Турлаков (з): Аз се чудя, защо всички имаха търпението да ме изслушат, а г. Георги Драгнев, великият парламентарист, който нема кураж тук да поддържа интроверсията си, нема кураж да изтърпи!

Г. Драгнев (з): Аз имах, но твоите парламентарии . . .

М. Турлаков (з): Всичките архиви на министерството и на съдиилищата съм във вашите ръце. Когато вие установите обвиненията, тогава аз ще ида там, където му е местото — ако ги установите; ако не ги установите пък, вие трябва да плюнете на лицето си!

Г. Драгнев (з): Да. Аз съм съгласен да отида на твоето място, ако заслужавам.

М. Турлаков (з): Г. г. народни представители! Не съм различията във и в туй-онуй, които ни разделиха, . . .

Министър П. Янев: Нито е цепеницата.

М. Турлаков (з): . . . различията съм в това, че от известно време, след като минаха бурните времена, които малко-много оправдаваха тактиката на правителството и известни законоположения, които станаха и които и аз съм защищавал от тази маса, едната половина от кабинета и част от тая парламентарна група намирахме, че трябва да се тръгне из нормалния път. Това нещо не се хареса. Споровете от там се явиха. За тоя законопроект стана приказка и в Министерския съвет. И аз виждам тук сега един от колегите, който също държише там, че не бива в тая форма да минава, а особено колегата Радолов сметаше, че той не може да остане в тоя кабинет, ако се прокара това.

От центъра: А-а-а!

Министър П. Янев: Това съм калесвания, въдички.

М. Турлаков (з): Тези съм причините, поради които стана разрывът у нас. Но аз декларирам публично, питам тоя Парламент, питам и Георги Драгнев и всички тук, които съм: защо вие не изпълните вашия дълг, като народни представители, защо вие не назначите една парламентарна анкета, която да прегледа мояте дела, ако съм престъпник?

Ц. Бръшлянов (о): Така.

Некой от центъра: Немат кураж.

М. Турлаков (з): Защо немат тоя кураж? Защо стоите, защо чакате с вашето предложение за съдение и го оставяте на други Парламент да дохожда да го прокара? Немат тоя кураж и нема да го имате никога, . . .

Г. Драгнев (з): Преди да си иде Парламентът, уверен съм, че ще стане това.

М. Турлаков (з): . . . защото трябва да плюнете на лицето си.

Г. г. народни представители! Апелирам към вас да назначите парламентарна анкета. Аз не се плаша от никакъв съд и може-би в края на крайцата, ако не намеря удовлетворение, ако този Парламент, ако неговия наследник не се заеме да извърши тая работа, може-би ще ми се наложи да потърся пред други установени по реда и статути моята чест. Аз не съм нито рушивчия, нито фалшификатор, нито користолюбец. Това, което имам и което съм го придобил, придобил съм го със честен труд и в него нема нищо нечестно.

Г. Драгнев (з): Тий!

Ю. Юрданов (к): Какво си работил тогава?

М. Турлаков (з): Какво съм работил? То се знае какво съм работил. (Смех в сред комунистите)

Г. г. народни представители! Давайки тази декларация и апелирайки към вас, аз отправям последната си молба към вас: спрете тоя законопроект, турете го още един път на разглеждане в комисия; ако ще поправяте нещо, направете го щошно по-съвестно. Не заключайте скъразмерната изборна система в нейната по-голяма половина. Прегледайте го. Ако колегите ви се видят много големи, на правете ги по-малки; но недейте го разваля, защото това, което сеете, това, което месите днес, ще дойде утре на вашите глави, на нашите глави и на бъдещите наши поколения, които ще ви проклинаят за тези работи. Моля ви да се съгласите и да се откажете от тая севда.

Председателствующа Г. Марков: Има думата народния представител г. Ангел Кундалев.

(Председателското място се заема изново от председателя)

Д-р Г. Марков (д): Има предложение законопроекта да отиде повторно в комисията.

Председателя: Още си млад да правиш такова предложение.

А. Кундалев (з): (От трибуната) Г. г. народни представители! Пред нас е внесен законопроект за изменение и допълнение избирателния закон. Аз никога не допушах, че ще излезе такъжна на трибуналата да говори вън от предмета, вън от законопроекта, а още повече не допушах, че трибуналата може да служи за изповедническо място, от където да се изпоядаме кой кога и как е направил некои прегрешения. Изглежда, че по-малко се приказва за законопроекта и по него, отколкото да се изпоядаме. (Смех в сред комунистите) Аз не зная това, което ще кажа, дали и то нема да се сметне, че и аз се опитвам да се поизпоядам малко. (Общ смех)

Д. Нейков (с): Вие се „изпоядате“ един други.

Председателя: Моля, тишина, г-да!

А. Кундалев (з): Ако г. Турлаков претендира, че той от 20 години живее в този политически живот на България, а още повече в земеделската организация, в съюза, нека ми позволи и аз да кажа: ако не съм от 20 години член на съюза, то съм такъж поне от 15 години, а пък от девет години непрекъснато съм вече член на този Парламент и свидетел на борбите в него.

Г-да! Аз съм вземал живо участие в изработването на този законопроект. (Оживление и веселост в сред опозицията)

Председателя: (Звъни)

А. Кундалев (з): Аз нема да забравя един Турлаков, когато седи на онова място (Сочи министерска маса) и друг Турлаков, когато е на това място (Сочи трибуналата) . . .

В. Мулетаров (к): То си е все едно.

А. Кундалев (з): . . . един Турлаков с един разсъждения като министър, а друг Турлаков с други разсъждения, когато е вън от министерското кресло и вън от земеделската организация.

А. Урумов (о): Той казва, че не бил вън.

Председателя: (Звъни) Моля!

А. Урумов (о): Ама защо да е вън?

Председателя: Моля ви се, ще ви го дадем, не бойте се!

А. Урумов (о): Не го щем, отказваме се.

А. Кундалев (з): Г-да! Аз ще се спра с неколко думи по самите изменения на законопроекта, защото те не съм много, те съм малко, а най-съществените съм: досега окръгът е бил колегия, а сега, с новия законопроект, административната околия става избирателна колегия.

В. Мулетаров (з): Съвсем дребна работа!

А. Кундалев (з): Това е едно от най-съществените изменения.

Н. Габровски (к): (Възразява нещо)

А. Кундалев (з): Друго съществено изменение е: онези, които досега се ползваха с втор делител, отсега нататък нема да се ползват. Белата бюллетина нема да я има.

Т. Цеков (к): Много малка е разликата!

А. Кундалев (з): Това съм главните и съществените изменения.

В. Мулетаров (к): И единицата се изяжда.

А. Кундалев (з): И единицата се махва.

И. Ангелов (л): Те съм най-дребните работи бе!

А. Кундалев (з): Г. Иван Ангелов! Недей ме учи за дребни или едри работи, защото ако тръгнем всред дребните или едрите да те търсим, не знам де ще те намерим.

И. Ангелов (л): Само между честните, г. Грозев, ще ме намериш, защото от 20 години на челото ми само чест говори.

С. Манов (к): И той се „изпояжда“!

А. Кундалев (з): Дали ще те намеря измежду честните?

И. Ангелов (л): (Възразява нещо)

Председателя: Моля, г. Ангелов!

Л. Кандев (к): И той се „изпояжда“!

А. Кундалев (з): Г-да! Да ви кажа защо ще съм за законопроекта.

Ю. Юрданов (к): Много просто.

Т. Цеков (к): Защото си негов най-голем автор.

А. Кундалев (з): Защото аз зная какво е мажоритарната система, какво дава тя и как разрешава тя въпроса за разпределението на мандатите: в една колегия една листа получава 10.000 гласа и има мандат, а друга листа получава 9999 гласа, но не може да има нито един мандат. Това беше старата мажоритарна система.

Б. х. Сотиров (к): Към нея сега отивате вие.

А. Кундалев (з): Какви избирателни системи има — пропорционални или мажоритарни — и кои могат да бъдат добри, кои лоши, кои средни, кои отлични и най-идеални? Г-да! Мислите ли вие, че в този Парламент има депутат, който не разбира какво значи окръга да бъде колегия, околията да бъде колегия или държавата да бъде цела колегия? Знаят го, знаят. Най-идеалната пропорционална избирателна система — това е държавата да бъде колегия.

Ю. Юрданов (к): Затуй вие намерихте за добре да турите околията!

А. Кундалев (з): Та кой го не знае това?

Ю. Юрданов (к): Кой ти го е казал?

А. Кундалев (з): И понеже се обаждате от тук, ще ви кажа: кой не знае, че от всеки български гражданин трябва да създадеш общественик и че всичките обществени блага трябва да съм равни за всичките общественици и граждани? В Русия се опитаха да направят това, но задържа ли се там?

В. Мулетаров (к): Тук си много силен, непобедим! Това е като „изпоядане“!

А. Кундалев (з): Ако не се обаждате, нема нищо да ви приказвам за Русия, а ще ви говоря само по законопроекта. (Смех)

От комунистите: Ехе, пак се „изпоядаш“! (Веселост)

А. Кундалев (з): И вие се наричахте тесни социалисти, . . .

В. Мулетаров (к): Така!

А. Кундалев (з): . . . и вие се наричахте хора против частната собственост, . . .

В. Мулетаров (к): Аха!

А. Кундалев (з): . . . и вие бяхте против кооперациите, и вие бяхте против много други . . .

Ю. Юрданов (к): Неща.

А. Кундалев (з): . . . идеи на другите, бяхте за вашите идеали, но и вие отстъпихте от тех. И сега се на гаждате с времето, с българските граждани и с техните подготвеност, доколкото те могат да възприемат тия идеали и да ги прилагат. Сега вече не приказвате за крайното, а се гласите за реалното.

Ю. Юрданов (к): Я за Русия разправи малко.

А. Кундалев (з): Г-да! Идеалното, казвам, . . .

И. Ангелов (л): Недей говори глупости!

А. Кундалев (з): Г. Иван Ангелов! Ако е въпрос за глупости, по-добре е да качардисаш некоя и друга глупост, отколкото да въртиши престъпления.

И. Ангелов (л): Кой е въртил престъпления, това е друго.

Председателя: Моля, г. Иван Ангелов, недайте прекъсва!

А. Кундалев (з):⁹ Когато на дневен ред дойде да говорим за глупости, тогава ще си кажем думата по тех.

Г-да! Казах, че идеалната пропорционална избирателна система — това е държавата да бъде цела колегия. Възможно ли е било още в момента, когато е била прокарана тая система — окръга да бъде колегия — да се прокара държавата да бъде колегия? Ще кажете: възможно е. Възможно беше да я прокараши, но възможно ли беше да дадеш управление на България, . . .

В. Мулетаров (к): Ха!

А. Кундалев (з): . . . да дадеш правителство на България . . .

В. Мулетаров (к): И то силно!

А. Кундалев (к): . . . и то да го дадеш такова, че да може да работи, да законодателствува и да задоволява интересите на широката маса на българския народ?

Л. Кандев (к): Стамболов разправяше едно време тъй.

А. Кундалев (з): Не е било възможно. Защо? Защото в България от освобождението насам онези хора, които съм минавали като интелигентни, като просветени, като патриоти в политическите партии, не съм създали партии на живота на България, и на нейните поминъци, на монументите на българския народ, а съм създали котерии службогонски, адвокатски, лихварски, предприемачески, търговски, и благодарение на тези кокалановски партии, който 40 години насаждаха корупция, развратяваха и лошо възпитаваха българските граждани, те, гражданините, останаха с едно лошо политическо възпитание, от което и до днес още не можем да ги изцерим.

И. Ганев (к): Вие се заразихте; какво ще ги изцерявате!

А. Кундалев (з): България е земеделска; в нея 75% съм земеделци, но до 1900 г. земеделец не можеше да влезе в Парламента. Кои влизаха? Предимно адвокати — от 220 души депутати 200 души беха адвокати.

В. Мулетаров (к): И сега има адвокати в потури като тебе. (Смех)

А. Кундалев (з): Ако пропорционалната система беше идеална, ако целата държава беше колегия, какво щеше да бъде тогава? Това възможно ли беше или не? Можете ли, г. Иван Ангелов, да кажете, че е възможно? Не може да кажете. И сега става явно аз ли приказвам истината или вие се заблуждавате.

И. Ангелов (л): Ние ще достигнем дотам, че никога да не гласуваме за личности, а за листи — и там е целта на

закона, щото колегия да бъде целата държава, за да се избегнат всекакви личности и да се прибегне към пар-
тните убеждения.

В. Мулетаров (к): Но нема да имате силно правителство
тогава!

А. Кундалев (з): Г-да! Ако е въпрос да бъдем искрени,
аз съм бил всекога искрен.

От комунистите: А-а-а!

А. Кундалев (з): Ако е въпрос да говорим за чиста съ-
вест, аз ще ви кажа, че по-чиста съвест от тая, която ще
ви кажа сега, не можете да намерите.

От комунистите: Е-е-е! (Смех)

Т. Цеков (к): Не се подигравай със себе си!

Б. х. Сотиров (к): Сега много се компрометира с това!

А. Кундалев (з): Пропорцията е прокарана след по-
следното велико Народно събрание. Която ето кое пра-
вителство с тая изменена пропорция, без да си послужи
с тесното тълкуване на този закон, . . .

Л. Кандев (к): Като вас.

А. Кундалев (з): . . . можа да си създаде некакво мнозинство? Кажете ми в 1913 г. Радославов не произведе ли
два пъти избори?

И. Ангелов (л): Да, но той не прибегна към изменение
на пропорцията.

А. Кундалев (з): Той не прибегна към изменение на
пропорцията, но той прибегна към сатрапничество и към
касалпък.

И. Ангелов (л): Кога имаше касалпък?

А. Кундалев (з): Той отреза главите на целата Со-
фийска колегия благодарение на туй, че той намери един
дефект в листата на земеделската организация в Со-
фийско, в която листа било злоупотребено с подписа на
Шаренков или на Георги Дренков или на не знам кой.

Т. Цеков (к): (Възразява нещо)

А. Кундалев (з): Чакай, търпи бе!

Т. Цеков (к): Подиграваш се сам със своята си чест.

А. Кундалев (з): Господа! Радославов произведе,
казвам, два пъти избори и на втория път, докато не ка-
сира, че можа да си създаде парламентарно мнозинство.

В. Мулетаров (к): Вие на два пъти касирахте нас.

А. Кундалев (з): Моля. — Но аз ви питам, ако Радосла-
лов не беше касиран, можеше ли в онът момент той да съз-
даде едно правителство?

От комунистите: Силно!

И. Ангелов (л): Имаше 2 гласа повече.

А. Кундалев (з): Да приемем, че нема да бъде толкова
силно, но да бъде то правителство дееспособно и рефор-
маторско.

Т. Цеков (к): Слабосилно!

В. Мулетаров (к): Требва калъч.

А. Кундалев (з): Радославов идеше да обяви война.

Б. х. Сотиров (к): А вие? Защо правите туй изменение?

Министър С. Омарчевски: Чакай, слушай!

А. Кундалев (з): Чакайте да ми чуете мисълта.

Б. х. Сотиров (к): Това преследвате вие, това е вашата
мисъл.

А. Кундалев (з): Не сте ли се убедили от 10 години
насам, че колкото пъти съм излизал от тая трибуна,
нито съм заплашвания, нито съм закани, нито с нищо не
сте в положение да ме отклоните от моята мисъл? Колкото
и да джавкват като палета, аз ще си кажа моята дума.
Недайте игра ролята на псета, ами пазете достойността
на столовете, на които стоите.

В. Мулетаров (к): Сега ти заместваш тук Теодор Теодор-
ров — сега ти си тук „парламентарен тигър“.

А. Кундалев (з): Значи Радославов требаше да на-
мери подкрепа в други парламентарни групи. Кои беха те?
Не беха ли онези, които седеха тук в центъра, между
които бехме и ние? И немаше ли едно явно групирване на
неколко партии, явни русофили, за да се върви с Русия?
Немаше ли друго едно, лево крило, което заедно с
нас казваше: неутралитет? Е, как можеше той да не раз-
тури Парламента? Можеше ли да чака да състави кабинет
с онези групи, с които е явно противоречие? Явна стана
неговата мисъл, която водеше към една страна. И той раз-
тури Камарата, произведе втори избори, касира напълни
депутати, за да си създаде мнозинство. Ако е въпрос за
изпоядане, недайте мисли, че аз зарад Радославов се из-
поведвам тук — аз искам да ви кажа истината.

П. Палиев (д): Изпоядам или изповедвам — кажи да го
разберем.

Некой от земеделците: Вие сте много умни хора —
разбирайте го.

А. Кундалев (з): Моля. — Г-да! По същия избирателен
закон той произведе изборите; по същия закон и
ние произведохме изборите. Но след войната какво имаше
вече? Вече имаше съвсем друго настроение във масите —
да вървят на лево. Къде отидоха, като тръгнаха на лево?
Защо отиваха на лево? Защо на десно всичко беше
компрометирано, опорочено, оскадалено, покварено. На-
рода бегаше на лево. Кои беха на лево? И тези (Сочи комунистите)
не съм ли съвършено на лево? И ние не сме ли
на лево? Народа в своето мнозинство гласува по стария
избирателен закон, който досега имахме, за земеделци и
комунисти. И бих желал г. Турлаков сега да стои тук,
за да питам не той Турлаков, сегашния, а онзи Турлаков,
когато искал да става министър, как тълкуваше избирателния
закон, как тълкуваше конституцията, как тъл-
куваше правилника за начина на внасянето на законопроектите.
Той си излезе, нема го тук, но той ще чуе това,
което аз ще кажа.

Л. Кандев (к): Тогава го тълкуваше да се касират комунистите, за да стане министър.

А. Кундалев (з): Г-да! Ние не можахме да изкараме
абсолютно мнозинство, а България требаше да се управ-
лява. С кои мислите, че тя требаше да се управлява? Не-
дайте мисли, че аз дошъл тук да приказвам глупости.
България требаше да се управлява. Можехме ли ние сами
да я управяваме? Имахме ли мнозинство? Немахме. Ако
не се прибърнате тъм стриктното тълкуване на избира-
телния закон . . .

Д-р Н. Сакаров (к): Касирането.

Б. х. Сотиров (к): Т. е. към мошеничеството.

А. Кундалев (з): Недайте приказва за мошеничества, че
ако си развържа езика, не знам кой от вас ще остане не-
мошеник.

От комунистите: А-а-а!

Ю. Юрданов (к): Я го развържи!

Председателя: Моля, г. Юрданов.

А. Кундалев (з): Ние не можахме да изкараме мнозин-
ство според парламентарния ред и според конституцията.
В вторите избори ние си изкараме мнозинство. Верно ли
беше? Верно е. Но ако ние не можехме да изкараме мнозин-
ство, требаше ли да разтуриме Камарата пак? Не, раз-
тигам се. Български народ нема да го викаме, да го
гоним по улиците всеки ден: ела гласувай за нас, а не
за вас, за вас, а не за нас, требаше да се даде прави-
телство. С кого требаше то да влезе в коалиция? С тези
ли? (Сочи левицата) Щехте ли да ни харесате?

От комунистите: Никога!

А. Кундалев (з): Вие знаете защо бехме в коалиция с тех и те нема да ни забравят додето бъдат живи. (Смех в сред земеделците) Български народ искаше да бръкне в банките, българския народ искаше да се бръкне в големите чокойски земи и да тури точка на грабежите, да управлявате държавата по едни закони, по едни наредби, който да дадат на бедния селско-земеделски работнически народ правда, ред, законност на всеки, който работи. Можехме ли с тех да го направим? Не можехме. С вас: можем ли сега, г-да? Нека сме начисто.

От комунистите: Не може.

А. Кундалев (з): Ние не можехме. Защо? Защото вие казвате това, което в Русия започнаха да правят. В България можехме ли да си наложим този лукс и салтантъжък? Вие, ако бехте на място, без мащ или без тези, (Сочи левицата) можехте ли да съставите правительство? Не можехте. Защо? Защото не само тогава, но и днес вие не можете да скриете, че не сте годни да управлявате.

От комунистите: А-а-а!

А. Кундалев (з): А-а-а! Колко пъти ще казвате „а-а“ и „о-о“, ами фактите съм налице. Погледдайте от тук на Русия; но прогледдайте и оттатък Русия и на българския народ, а не да ми казвате „а-а“ и „о-о“.

Г-да! Ние касирахме. Защо? Защото имаше нередовно заверени листи.

В. Мулетаров (к): Ама и Радославов все така казващ тук.

А. Кундалев (з): Така е; и Радославов беше прав.

От комунистите: А-а-а! Така ли?

А. Кундалев (з): Моля, моля, чакайте!

Председателя: (Звънни)

Ю. Юрданов (к): Апериса!

А. Кундалев (з): Слушай, г. Юрданов.

Председателя: (Звънни) Моля ви се, г-да, оставете оратора да говори.

Г. Мулетаров! Ще искам наказанието Ви.

А. Кундалев (з): Защо Радославов беше прав: Защото имаше един избирателен закон, който ни казва: от целата Софийска колегия 30 души кандидат да се събрат в София и да заверат листата и всички депутати да се подпишат саморъчно или чрез своя декларация и 10 души грамотни да се явят. Всичко това съставлява една мячинотия. Шаренков бе подписан от Георги Венков — фалшифициран подписа. Това стана достояние отпосле. И от гълдна точка на Радославовия закон, намери една тесна врата, за да измажне глемия пай и да създаде большинство. Така беше. И аз сега се питам: ако Софийската колегия не беше целия окръг, а беше само Самоковската околия, с фалшифициран подпись щеше ли да пострада целия Софийски колегия от 30 и повече души кандидати депутати щеше да пострадат в тази листа. Защо? Защото Георги Венков, или Шаренков, или тути-квanti, или който и да е друг не можеше да се яви и другари му сметнал, че може да го подпише и го подписва в листата. И вие ще видите целата листа пострадала. Аз ви питам: вашата листа във Врачанско касирана ли е?

В. Мулетаров (к): Сега си кривиш душицата.

А. Кундалев (з): Аз ви казвам факти, които не можете да откажете. Листата на демократите в Пловдив беше касирана. Защо?

К. Илиев (з): Немаше имена.

А. Кундалев (з): Защото не се четеха имената на бюлетината, на листата.

Г. Дамянов (з): Защото немаше имена.

А. Кундалев (з): Ако е въпросът аз да казвам, че не се четат имената на бюлетината, а вие да казвате, че се четат — то е лесна работа. Но Мушанов, когато прочете терсън бюлетината с имената, какво ще каже да каже? Че действително не се четат, а ти прочете, защото бюлетините беха морави, а той е демократ и знаеше имената. Ние казвахме, че избирателния закон ще требва да се изплати. Защо? Защото имаше имена, за които гражданиците съмнодавали, без да съм ги знаели. Аз ви питам: ако беше само Пазарджишката околия, или ако беше само Пещерската околия, щеша да пострадат — колко ще съмните депутати? — само онези, които беха в околията.

Г-да! Моя добър приятел, ако щете и ваши добър другар, г. Пандов, когото касирахте във Врачанско, защо пострада?

В. Мулетаров (к): За да станете большинство.

А. Кундалев (з): Защото не можаха да спазят избирателния закон, а не съм могъл да го спазя, защото фактически невъзможно е да се спази закона така, както той повелява. Щом има едно нарушение на избирателния закон и вие да бъдете на власт, и тези (Сочи левицата) да бъдат на власт, па и ние да бъдем на власт, макар с вас или без вас, все ще го касираме. И аз ви казвам, че сегашното изменение, което правим, ние го правим, за да пострада един, за да пострадат двама, а не целата листа.

От комунистите: Ей-й-й!

В. Мулетаров (к): Чиста съвест! Ей-й-й, какви добри намерения!

А. Кундалев (з): Г-да! Какви други преимущества има?

В. Мулетаров (к): Г. министъра на правосъдието е във възхищение от Вашата реч!

Некой от земеделците: Какъв безсрамник!

В. Мулетаров (к): Улеснете заверката на листата, премахнете формалността — това е то.

А. Кундалев (з): Възможно ли е в една колегия, каквато е Софийската, каквато беше Старозагорската, Бургаската, всички български граждани, който се ползват с гражданска и политическа права, да знаят какви качества има г. Мулетаров или г. Магаретаров, като общественик, политик или държавник, като работник или адвокат?

В. Мулетаров (к): Ти понеже си такъв . . .

Председателя: Моля, моля. Това не се отнася до Вас.

А. Кундалев (з): Околията, колегията трябва да знае житието и битието на всеки един кандидат депутат, който има смелостта да си даде кандидатурата; той трябва да бъде близък до народа, той трябва да живее с народа, той трябва непрекъснато да бъде с народа, за да му даде възможност да го опознае, а не да дадем на народа един поменик . . .

В. Мулетаров (к): В Пашмаклъ не те познават.

А. Кундалев (з): Ама и вас не познаваха, когато ви избраха, от кое кюше на София сте. Ами те трябва да знат, когато ще избират, кой откъде е, какъв е, какъв е неговата умствена стойност, какви съм неговите морални качества като човек. Г-да! И аз ви казвам, ако това изменение стане, нито един от избирателите долу не ще бъде против: заверката става лесно; агитацията става лесно; пропаганда става лесно; запазването на реда и спокойствието става лесно; опознаването на кандидатите в листата става лесно. Верно, че онези малки партии, които имат по-малко гласове, ще останат под делителя и те ще станат нещастни, че нема да участвуват в Парламента.

Ю. Вълнов (з): Това ще бъде волята на народа. Кой им е крив?

А. Кундалев (з): Г-да! Знаете ли, когато отивате да си купите пълт от некой евреин в некоя магазия, какво ви казва той? — „Три метра ли ще вземеш?“ Казваш му: „Три метра“ — „От кой?“ — „От този и този пълт“. Евреина, когато измажне топчето и щом излезе три метра и половина, казва ти: „Требва да вземеш целото топче —

трите метра и половина“. Отговаряш: „Мене ми требват само три метра“. — „Хубаво, ама тук, като отрежа, туй, което остане, никой не го взема вече“. — Вие искате тези отрезки да ги събираме и от тех да направим дреха. (Смех в сред земеделците) Много евтино се продават те. И вие ще видите в големите магазини, че такива палрчета се събират, че такива отрезки се събират и сенче ги купуват по-бедните хора за закръпки за други потреби, а не и за костюми.

Ю. Вълков (3): На бит пазар ги носят.

А. Кундалев (3): Г-да! Ще дойде ден, когато ще по-расне политическото съзнание на българския гражданин и тогава ще ни се наложи държавата да бъде колегия. Но кога? Тогаз ли, когато тук има демократи, народници, цанковисти, радикали, стамболовисти, широки социалисти, които довчера съ си вадили очите, които дөвчера съ се писували, карали, подигравали, заканвали, агентати съ устройвали, под съд съ се давали, преследвания съ правили в миналото, а виждате ли сега как се целуват?

От левицата: А-а-а!

А. Кундалев (з): Те не сѫ ли сѫщите партии? Не сѫ ли сѫс сѫщите разбирания?

Министър П. Янев: Със същото минало.

А. Кундалев (з): И знаете ли на какво мяза това? Това мяза, ако сте наблюдавали, когато се хапят неколко петли и се кълват дотам, че просто, ако отидеш да ги хванеш, нема да те видят. Но като прехвърчи онъ ми ти ястреб, и четирите петли отиват в една дупка. Сега, като видеха този ястреб, като виждат земеделската и селската парод да съставлява една здрава и сила организация, една здрава политическа организация, като виждат, че работниците здраво и силно се организирват, всичко това ги плаши вече. Те виждат ястrebа и ти гледат как се навират в една дупка, в един мазгъл. Пастухов сега се страхува, дали ще има място и за него; Нейков — също. Не бойте се, кафезът е голем; там ще има място и за нас. И това изменение в този избирателен закон ще вкара вътре и Пастухова, и Джидрова, и кои мислите ще останат? Ще останат само тези хора, (Сочи комунистите) а всички тези (Сочи левицата) ще влезат в този курник. Я може да кажете разликата между Теодора Теодорова и Пастухова, между Джидрова и Яблански или пък Мушанов?

К. Пастухов (с): Ами ти какво представляваш?

А. Кундалев (з): Г-да! Каква е разликата? Разликата е, че пред площадите, във вестниците си може да партапанстват, да се кълват, да агитират един против друг; но когато дойде тук момента да се целуват и да се разбият, те — простете ми да ви кажа — 40 години съзлушили и сега служат като шезлонги на българския народ, за да го вкарат в тези нещастия, които прекарахме.

К. Пастухов (с): Чувате ли го? Това е агитация!

А. Кундалев (з): Теодор Теодоров защищава мръсни дела. Същия Пастухов като Теодора Теодоров, се опитва да оскуби една дребна акционерка с неколко акции от една захарна фабрика, некоя си баба Кикерица ли беше, лалугерика ли беше. (Смех в сред земеделците) И това било пролетарий! Я го гледайте!

К. Пастухов (с): Тия работи нема да ви помогнат. Вие сте простак! Вие Грозков ли сте или сте Кундалев? Избраници сте като Гроэков, а сте се афоресали като Кундалев. Целия Земеделски съюз Ви отстрани и не Ви даде право да се кандидатирате, а Вие оптидохте по благоволение на други.

Председателя: (Сильно зважни)

А. Кундалев (з): Мжалчи бе, политически пигмей! Не те е срам! Подлец! Развратник! Я си погледни душата, разгърни си сърцето, мръснинко с мръснинко! Не те е срам, твойствено!

К. Пастухов (с): Вие ратувахте за правдата, а искате да унищожите колегията!

А. Кундалев (з): Ние карахме правдата, а оставаме Вас с Теодора Теодоров да приказвате за правдата.

Председателя: Остави го, г. Грозков. Той завижда на Джидрова, че е изключен, и иска и той да бъде изключен.

А. Кундалев (з): Преди 10—15 години какво говорихме
ние, селяните, простите селяни, овчарите, говедарите, во-
ловарите, земледелците, овошарите, лозарите?

В. Мулетаров (к): А ти лозар ли си?

А. Кундалев (з): Да, лозар съм. Вече десет години съм депутат, ама моята жена и моите деца десет дена не са прекарали в София, а вашите дъщери и жени всеки ден ...

От комунистите: А-а-а!

А. Кундалев (з): Недайте ме закача, да не минавам на тази тема. Г-да! Недайте приказва работи, да не ме предизвикват да ви кажа нещо, които нема да ви се харесат. Баби Кикерици ли или други метрици — вие си ги по-добре знаете, не съм чужди за вас.

Гъд! Казвам следното: в лош политически път е насочен българския народ от освобождението насам от партии адвокатски, партии банкерски, партии лекарски, партии аптекарски, партии предприемачески, партии търговски и други. Ще дойде ден българския селски народ да се посъздае, да се поопомни — а пък войната дойде да го нарока като изкуствена диня да узрее с неколко години по-напред — да си потърси местното и оня, който беше работник, да се притече в работническата организация,който е земеделец, да дойде тук, и тогава тези политически националисти, дето се карат тук за един стол, за властта, ще почнат да се събират, времето ще им наложи да се събират и да се целуват и като се халят, сами те да си знаят. Така ли е сега? Така е. С новото изменение пък — аз не съм голем пророк, ама ви казвам — ще стане една здрава политическа партия на всичките утайки от българския народ. И ако ние насочваме натам избирателния закон, кажете, лошо ли правим? Не сме ли ние 75% от българския народ? Ами на 25-те % отнемаме ли възможността на 8,000 кандидати да дойдат двама? На 16 хиляди учители, бъдете сигурни, че ще има барем четирима. След това разгромяване, разформироване, демобилизиране на политическите партии от досегашния им състав, ще се образуват нови групировки, чисто работническа, земеделска и еснафска, но ще има и една такава, която ще може да се оприличи на санджа пред бирария „Батемберг“, където се хвърлят останките, огризките от яденето.

П. Палиев (д): Ей-й-й! Такъв като тебе ще хвърлят
най-напред там.

А. Кундалев (з): Искате да кажете, че това нема да става, че не е станало! Как се напредварваха адвокатите и в окръжните съвети да вземат участие. Има ли ги сега там? Нема ги.

Министър П. Янев: Нито един.

А. Кундалев (з): Бъдете уверени, че в бъдещите законодателни избори, до които нема да мине време, когато ще станат ...

П. Палиев (д): Знаем.

И. Ангелов (л): Горе-долу, кога ще станат?

Ю. Волков (з): Сделал один месяц,

А. Кундалев (3): . . . блока ще има девиза да гледа да хвърли повече депутати от партията, наречена блок, и ще отиде да постави в листите си земеделци от селата, земеделци по занаят, но не и по убеждение. Те ще бъдат техни послушни орждия. Защо? Защото когато некому се застрашава главата, той ще си развърже кесията. И мислите ли, че нема да се намерят в България хора, които да му вземат парите? Ще му ги вземат. И аз ви уверявам, че този Парламент, който ще дойде, този кабинет, който ще дойде, те ще го сметат, че е преходен, а онези в затвора ще казват: држте, рискувайте мило и драго, не се спирайте пред нищо, това е преходно време, да се спасим и след като се спасим, ще настъпват царството небесно, блаженните години от преди 1913 г. Нема ги, г-да; нема ги видите.

И. Ангелов (л): Залтова ли стават тия изменения? От страх ли ги правите?

А. Кундалев (з): Г-да! Колкото се касае по въпроса за белата бюлетина, знаете, как тя се прокара. Тя се прокара тук, когато Драгиев почна да се изповедва като Турлакова. Като почна да се изповедва като Турлакова, г. Борис Вазов беше тук, щом хвърлиха въдицата, той я хапне от време на време и казва: аз съм по-умерен, искам поеволюционен начин да вървят работите. Хайте да му дават възможност на този наш труженик, на този умерен човек да повика Дечо Тенев, Момчев и други, да съставят една партия. Затова беше. Тук има народници, нека го откажат. И Иван Ангелов нека каже дали не беше затруднително. Сега, г-да, махваме тази възможност.

Л. Кандев (к): Та Турлаков да не може да излезе с партия.

А. Кундалев (з): Г. Турлаков днес какъв беше тук? И колко бихме желали той всекога да бъда такъв! Такъв ли е бил? Г-да! Винаги като се цепи некой от организация, или като го пъдят от нея, винаги се лови за принцип и разбирання. Как мислите, когато Драгиев каза, че Турлакова: „Г. Турлаков е мой мил стар другар; с него сме споделяли скърби и радости, ама с тоя пипер, с тая вълна търговия ли правил, гешефт ли правил, но тая вълна му се върти из устата, а като хвърлят тоя пипер по адрес на Турлакова, като казват за пари, за безименни чекове начело със Шантрова — тая работа шознаша и г. Григор Чешмеджиев — какво да кажем? И той юн е другар, но какво да правиш?

В. Мулетаров (к): Затова ли го изчистихте?

А. Кундалев (з): Той казва: „По-добре е да напуснем властта, отколкото тя да те напусне.“ Е добре, г-да, ама може ли да познаеш кога тя те напушта? Там е усталожка — да можеш да познаеш кога те напуска властта.

В. Мулетаров (к): Ти усещаш ли, че те напушта? (Смех)

А. Кундалев (з): Има много хора, които казват: познават кога властта ме напушта. Г-да! От тех ли е и той? Януарчетата, каза, ни блокираха. Верно е, при всекого има януарчета — и при мене съм дохождали такива — ама като идват, ако речеш да им укаждаш и услужваш каквото ти поискаш, не ще съмнение, че не ще може да усетиш кога властта те напуска. Г-да! Турлаков е мой добър другар, мой стар приятел, така е, ама я попитайте тези другари колко пъти съм го подозирал и обвинявали за това, за което той сам се изповедвал тук, че гледал на реформите малко по-меко да минавали, малко по-гладко! Какво разбира това „малко по-меко“ и „гладко“ — да нема такова нещо, което да мяза като полуреволюционно? Харесват ли ги тези приятели от тук (Сочи центъра). Харесват ги. (Към комунистите) Вие харесвате ли ги? Не ги харесвате. Когато го подозирахме ние и като му казвахме: „Г. Турлаков! Какво е това: В Министерския съвет едно, в печата друго, пред отделни хора на чай събрани, на среща, на приказки, приятели и другари, се чутят други приказки?“ Той казва: „А-а! Ама вие подозирате! Далеч от мене това. Мене ми тежи само това, че Стамболовски иска да ми се налага“. А пък виждате тази вечер какво приказва, сам се изповеда.

И. Гетов (з): Говорете по избирателния закон, г. Грозков.

А. Кундалев (з): Как гледдал той, как разбирал той, как мислили той и същия този Турлаков какви януарчета съм отишли при него, не зная, ама така приказвали, че Минчо Стоилов и други от спирта спечелили 1.600.000 л.

Министър П. Янев: Французки франка.

Председателя: (Зважи) Г. Грозков! Говорете по закона.

От комунистите: А-а-а!

Председателя: Моля, г-да!

Л. Кандев (к): Нека се изповеда и той малко.

А. Кундалев (з): Понеже г. Турлаков се изповеда с последната си реч, аз рекох да не би изповедта . . .

Председателя: Моля, г. Грозков, говорете на предмета!

А. Кундалев (з): Грехота ли е, ако има нужда и аз да кажа некоя друга работа?

Л. Кандев (к): А-а-а!

В. Мулетаров (к): Ами Томов?

Председателя: (Зважи) Моля, г. Грозков, поканвам Ви да говорите по въпроса.

От левицата: Нека се изповеда.

А. Кундалев (з): Недайте обвинява Томова и Манолова, защото те не съм започнали да се изповедват. (Смех) Надея се, че и те ще почнат да се изповедват

Председателя! Моля, г. Грозков!

Л. Кандев (к): Освен тех, има ли и други?

Председателя: Моля, г. Кандев.

А. Кундалев (з): Г-да! Аз искам само да обжрна вниманието ви да кажете вие — нема да питам большинството, ще питам вас — ако начина, по който се внася този законопроект в Камарата, е нарушение, като в началото се внася изменение само в един член, а като отива в комисията се допълня и изменя и става много силно изменение на избирателния закон, ако това е едно големо нарушение на правилника и на парламентарния ред, аз ви питам, казвам, питам и този същия Турлаков, което и той не харесва, пръв път ли се прави това?

От комунистите: Сега си прав.

В. Мулетаров (к): Питай Неделка Атанасов. (Смех в левицата)

А. Кундалев (з): За пръви път ли се прави това?

От левицата (з): Не е за пръв път.

А. Кундалев (з): Защо? Защото то не е против правилника. Но правилника имат ли право депутатите да внасят законодателни предложения? Имат.

Некой от комунистите: Имат, ама с подпись.

А. Кундалев (з): По правилника, след като мине на пръво четене предложението, отива ли в комисията? Отива. Също така отиде ли този законопроект?

В. Мулетаров (к): И този отиде, но не излезе същия.

А. Кундалев (з): Той е изменен; не е такъв, какъвто е отишъл от тук там. Но аз питам: каква смисъл има да отиват законопроектите в комисия, ако се връщат так същите?

С. Манов (к): Те отиват там за поправки, а не да се приемат там нови законопроекти.

А. Кундалев (з): Хубаво! Това искам да ми признаете: че отиват там за поправки, изменения и допълнения. А този Турлаков, дето на онази маса (Сочи министерската маса) разбира едно, а вън от тази маса разбира съвършено друго, става смешен. Аз къде влезох в претворение? Никъде: ни в изменениета в комисията, ни в поддръжанията си, ни в нищо. Аз ви казвам, че ще гласувам със спокойствие за този законопроект, . . .

От левицата и крайната левица: А-а-а! В това не се съмнявамо.

А. Кундалев (з): . . . защото времето го налага.

Д. Нейков (с): Ще дойде ден, когато и ти като Турлаков ще започнеш да се изповедваш.

А. Кундалев (з): Защото, която и да е партия — съжалявам, че нема г. Стоянова тук да чуе какво казах от началото — . . .

В. Мулетаров (к): Като държавен обвинител.

А. Кундалев (з): . . . която и да е партия, каквото и да е направила досега, от отхвърлянето на мажоритарната изборна система и заменяването ѝ с пропорционалната система, не можеше да се създаде едно силно не, ами гореду деесспособно правителство, за да може да твори. Защото, аз ви казах, напшите разбирания съ едини, на тези (Сочи комунистите) съ други, а на вас (Сочи центъра) съ съвсем други, дотогава, докогато има политики и общественици, какжкво е Турлаков, който, като министър говори едно, а като изключен от тук (Сочи трибуната) говори друго и ти казва, че е по-добре да напуснеш властта, отколкото тя да те напусне — „январчета“ да не идват при тебе, а той благодарение на „январчетата“, поставени около него, пострада.

Г-да! Аз ви казвам, че се налага държавата да стане колегия и че то ще стане след като се преродят партиите, след като се създадат политически партии не в състав такжв, какжкво съ сега, а съсловни организации с явно защищаване на техните интереси при групиранието им по възможност, за да могат да съдават дела и закони, полезни за мнозинството.

Ю. Юрданов (к): Със закони не се създава туй.

А. Кундалев (з): Ще дойде време, когато държавата ще стане колегия, но е още рано. Вместо да се возиш на кола, по-добре е на файтон; вместо да си на файтон, по-добре е да си на автомобил, а още по-добре е на цепелин, но научи се най-напред да управляваш каруцата, файтона, автомобила, ша се шаги сетне и на цепелин. Със цепелин не може да се вози народъ, защото тези (Сочи комунисти) го държат към морето, към балака, към разорените, към разисипване, към крайни, фантастични идеини изменния, . . .

В. Мулетаров (к): А ти ще му туриш биволи и ще го подкарам!

А. Кундалев (з): . . . тези пък (Сочи центъра) гледат да го държат вързан, за да го скубят вечно, а ние гледаме да го научим не на файтон, а на добре подгответ автомобили, който да не може да му ступи главата, и да разбира не от сложния, а от простия механизъм, който има този автомобил. (Ръкоплескане от земеделците)

Председателя: Има думата народния представител г. Никола Габровски.

П. Палиев (д): Нема ли да се напечата речта на Грозкова?

Председателя: Ще я напечатим и ще я издадем.

Ю. Бжлков (з): Ще се напечати в дневника.

Н. Габровски (к): (От трибуната) Г. г. народни представители! За никого вече не е тайна, че Камарата преквизира последните си дни . . .

Х. Пенчев (з): Съжалявате ли много за нея?

Н. Габровски (к): . . . и че ще бъде разтурена. Но преди тя да бъде разтурена, преди да умре, в предсмъртната си агония тя се мъчи и гърчи да ни ощастливи с последната си ръба — изтърсака на народовластието, с което иска да осигури и занапред наследството на властта в ръцете на дружбашкия сюз.

А. Кундалев (з): Колко рожби избихте вие; цела Русия закопахте!

Х. Пенчев (з): И Унгария.

Н. Габровски (к): Начина, по който е внесен настоящия законопроект, издава скришните намерения на правителството. От едно изменение само на чл. 144 от избирателния закон парламентарната комисия си е позволила да измени целия избирателен закон и да превърне с главата надолу целата пропорционална система. Е добре, от името на нашата парламентарна група аз съм длъжен да протестирам против този начин на внасяне законопроекти и на техното разискване. Парламентарната комисия не е един самостоятелен институт, тя действува по delegация от Народното събрание. Самите законопроекти, които съм били внесени в Народното събрание по ред, указан в праъник и в конституцията, след като бъдат дебатирани по

принцип, отиват в комисията, и там се правят надлежните поправки. Е добре, имахме ли ние внесено законодателно предложение било по инициатива на една четвърт от народните представители, било по предложение на самото правителство? Не. Такова законодателно предложение за изменение на избирателния закон, за изменение пропорционалната избирателна система, немаше внесено в Камарата. Затуй ние бяхме твърде много изненадани и затуй още вчера първи ние протестирахме против този начин на разглеждане законопроектите и искахме да се даде възможност по принцип да се изкажем по законопроекта.

Д-р Н. Сакаров (к): И в комисията протестирахме.

Н. Габровски (к): Г. г. народни представители! Каква цел се гони с настоящия законопроект? Очевидно е, че правителството чувствува, че не може вече да работи с тази Камара, че е настъпило едно пълно разложение в Парламента и в неговото большинство. Това се ясно илюстрира от речта на г. Турлакова, довчера колега на господата, които още стоят на министърската маса.

Л. Кандев (к): И от Грозкова.

Н. Габровски (к): Правителството иска да създаде едно силно, компактно, сплотено, послушно большинство. То в същото време иска да бъде едно силно правителство и смета, че като измени избирателния закон по начин такъв, щото да може да фалшифицира народната воля, то си е наредило работата, ще може, следователно, по-нататък да прокарва и своята политика. Е добре, аз по-нататък ще докажа, че правителството много се лже, както всеко правителство, което мисли, че като има большинство тук, в Народното събрание, то е сигурно и с большинство в народа.

Пропорционалната избирателна система у нас съществува от неколко години. Тя е създадена от старите буржоазни котерии, които павремето си имаха интерес да я прокарат, не толкова от принципиални, идеални съображения, Парламента да бъде огледало на народната воля, в него да бъдат представени всички политически течения, большинствата и меньшинства в страната, но защото партиите беха тий раздробени и в онай епоха те можеха да искат това. И когато сега г. Турлаков казва, че измененията, които се правят в избирателния закон с окастряне на пропорционалната система, със свеждането и към мажоритарната, съ преди всичко в интереса на центъра, на блока, там той е прав.

Д-р Н. Сакаров (к): Разбира се.

Н. Габровски (к): Ние също ви твърдим, че по този начин вие сте в услуга на реакцията, . . .

Б. х. Сотиров (к): Те сами съ реакция.

Н. Габровски (к): . . . вие подгответе почва на блоките да дойдат на власт.

Ю. Юрданов (к): И на монархизма.

С. Даскалов (з): Никога вече те нema да дойдат на власт.

Г. Дамянов (з): Блокът умре, тя се свърши вече.

Н. Габровски (к): Сам Грозков ви казва, че измененията, които се правят тук, ще засегнат преди всичко Комунистическата партия.

Г. г. народни представители! Пропорционалната избирателна система безспорно е една форма на политическо представителство в днешната буржоазна държава. Тя се смета от буржоазията навсекъде за една идеална система. Най-последното изражение на тази пропорционална система, това е държавата да бъде избирателна единица, защото само тогава не може да се губят гласовете на меньшинствата, защото само тогава ще съ представени, видимо, разбира се, всички политически течения в страната. Но има ли нужда да изтъквам аз тук, че при днешния обществен строй, при класовата борба, която се води между работниците и малоимотните, от една страна, и богатите, от друга страна, че при средствата, които се употребяват в тази борба, именно парата — най-силният аргумент на буржоазията — че в тази борба икономически сълнчни винаги могат да фалшифицират народната воля, даже и при пропорционалната система . . .

Д-р Н. Сакаров (к): И го правят.

Н. Габровски (к): . . . и че всекога Парламента не е нищо друго освен политическата форма на буржоазното господство при всичките избирателни системи, па даже и при най-идеалната — пропорционалната система? Това за нас е ясно, и ако ние излизаме тук да говорим против ограниченията на пропорционалната система, то не е защото ние намираме, че от наше становище тя е най-добра, най-възможната, не, но защото днес, при днешните условия, при днешния обществен строй тя действително представлява известна гаранция, въпреки всичките други дефекти, свързани със съществуването на този обществен строй.

Е добре, какво прави днес правителството? Днешното правителство претендира да е народовластническо.

Д-р Н. Сакаров (к): То отдавна забрави тая работа.

Н. Габровски (к): То има една програма, в името на която се е борило да дойде на власт. В чл. 5 изрично е казано: (Чете) „Поддържане и подобрене съществуващата съразмерна избирателна система и въвеждане на задължителното общо гласоподаване за двата пола“.

С. Даскалов (з): То е за когато сме в опозиция.

Л. Кандев (к): Това е чл. 5 от устава им, нали?

Н. Габровски (к): Този е чл. 5 от устава на Земеделския съюз. Е добре, какво ни се предлага сега? Едно разширение и подобрене на избирателната система ли?

С. Даскалов (з): Ама от коя година е този устав, г. Габровски?

Н. Габровски (к): А, вие сте го отменили? От последната година, от 1918 г.

С. Даскалов (з): Той е от 1918 г., а сега сме в 1923 г. Виждате колко време се е минало оттогава.

Л. Кандев (к): А-а-а!

Н. Габровски (к): Значи вие се мените!

Л. Кандев (к): Тогава бехте много фукари, а сега сте много богати — измениха се условията.

Н. Атанасов (з): Ами вие се прекръщавате за шест месеца от широки на тесни!

Л. Кандев (к): Друго е от фукара да станеш богат.

С. Даскалов (з): Радвайте се, че ще има какво да вземете.

Н. Габровски (к): Каква е същността, г-да, на предложените изменения в избирателния закон? Преди всичко намаляват се колегиите: от окръжни, стават околийски; тъкмо 82 административни околии има, следователно, и толкова колегии ще има.

Некой от центъра: Повече. Ами градовете?

Н. Габровски (к): За тех ще кажа после: — Но създават се и нови колегии. Ето, завчера се внесе едно предложение от г. Драгнева, с което се иска създаването на нови избирателни окръгове. Очевидно е, в самата комисия ще се направят и нови предложения за други такива окръги. И г. г. депутатите от большинството намират най-добрая случай, изхождайки от своите интереси, да бъдат избрани и в бъдещата Камара, не да чакат едно общо административно деление на територията, когато действително ще може да се прецени нуждата, изхождайки от нуждите на народа, от неговите стопански, икономически и други нужди при това деление, но те днес изхождат от своите разбирания, от своите интереси да бъдат депутати и всеки депутат се стреми да създаде околийска със център, дето ще може твой или инак да се прокара за такъв.

С. Даскалов (з): Ами то се вижда; това си е явно.

Н. Габровски (к): Да, това е явно, то се вижда, нема защо да го отричате.

С. Даскалов (з): Целта е да имаме тук 150 души; не го ли разбираш?

Л. Кандев (к): Защото немате доверието на народните маси. Защо немате доблестта да го кажете?

С. Даскалов (з): Ами ако вие сте на власт, ще кажете: „Никакви закони — диктатура!“ И никого нема да допуснете тук; само вие ще се наредите.

Л. Кандев (к): У нас е друго: богатите, които експлоатират чужди труд, немат място тук.

С. Даскалов (з): Ами ако сме само бедни, какво ще правите, какво ще вземете тогава?

Ю. Юрданов (к): Аргумента ви нищо не струва!

С. Даскалов (з): Аз казвам правото: ние искаме повече хора тук.

Н. Габровски (к): Най-простата избирателна аритметика установява, че при малки колегии се губят гласовете, но при големи колегии тези гласове отиват в полза на малките партии, на слабите политически групировки. С раздробяването на избирателните окръзи, с превръщането им в околии, които възлизат близо на 100 вече с градовете, вие очевидно искате не само да си осигурите едно большинство тук, в Камарата, но да унищожите опозицията, да не дадете възможност на другите политически групировки да бъдат представени в Парламента; вие посегате върху основата на пропорционалната система, вие насяте един съкрушителен удар на представителството на малцинствата. Туй, което вие сте считали за най-справедливо, . . .

Ю. Вълков (з): (Възразява непод)

Н. Габровски (к): . . . когато сте изработвали вашата програма, вашият устав — пропорционалната система, днес, напротив, намирате, че самата тази избирателна система се обръща против вас. Е добре, г. г. народни представители от большинството, аз ви питам: ако вие имате доверието на народа, ако вас не ви е страх от работническите маси в села и градове, . . .

Ю. Вълков (з): Именно за народа създаваме този закон.

Н. Габровски (к): . . . защо прибегвате към такова ограничение на избирателната система? Защо е нужно да посегате на правата, които закона дава на народа? Ясно е — сами чувствувате това — че политиката, която вие сте водили досега, е дала обратни резултати, че недоволството веред селските и градски работнически и маломитни маси от вашата вътрешна, данъчна, финансова политика е твой силно, че вие не можете по друг начин да го потушите, да го потъпчете, освен като разтурите Камарата и произведете едни насилийски избори.

С. Манов (к): Съвршено верно.

Н. Габровски (к): Вие искате да замаскирате тези избори с изменението на избирателния закон. Всекога една партия, която е изгубила вече доверието на масите, която нема большинството в народа, която чувствува разклатена почвата под краката си, всекога, казвам, тя е прибегвала към избирателния закон. И аз требваше да чуя открыто тези цинични думи, това цинично признание от г. Стефан Даскалов: „Да, да, да, тъкмо затуй изменяваме избирателния закон, за да си докараме една послушна Камара“.

С. Даскалов (з): Ти не си толкова ахмак да не знаеш къде е истината. Аз туй казвам.

Н. Габровски (к): Вие признавате, че действително във вашия съюз е настъпило едно разложение, че вие не разчитате вече на народното доверие. В средата на Земеделския съюз има вече едно големо, масово недоволство. 80% от селяните, които още пълнят редовете на земеделските дружби, ви обръщат гръб, те показват да ви напушкат и, ако мнозина още стоят при вас, то е защото немат нужното съзнание, за да ви напуснат.

Председателя: Търновският окръг от 18.000 избиратели стала 45.000.

С. Даскалов (з): Вижте резултатите.

Н. Габровски (к): Мислите уж да усъвършенствувате съразмерната изборна система, а пак ѝ нанасяте смъртоносен удар; вие ограничавате още повече правата на българския народ.

Но тук ли се спират ограниченията? По-нататък вие посегате на делителя, а той е основата на пропорционалната система. Премахвате единицата на мандатите, с които се дели числото.

Ю. Вълков (з): Не се премахва. Тая е фалшива единица. От къде вземате тая единица и я прибавяте към делителя?

В. Мулетаров (к): Вие не разбираете.

Н. Габровски (к): Но друго какво правите вие? Вие създавате градски избирателни колегии във 9 големи градове: София, Пловдив, ...

Ю. Вълков (з): Зле ли е?

Н. Габровски (к): ... Стара-Загора, Сливен, Плевен, Шумен, Варна, Бургас и Русе. Очевидно е с каква цел го правите. Чувствуващи разплатена почвата под краката си в селата, вие организирате един поход, едно настъпление към градовете.

Ю. Вълков (з): Искаме да ограничим заразата, да не премине от градовете в селата.

Н. Габровски (к): Вие досега казвахте, че нема почва за вас в градовете, че такава има само в селата, че вие не можете да останете в градовете и не можете да задоволите интересите на градските маси, защото сте съсловна партия; днес вие виждате, че сте се втурнали към градовете и там искате да забиете кол. И вие успевате отчасти — това требва да се признае. Но кои са хората, които вземате? Това са януарчетата, за които говори г. Турлаков, това е зестрата на всеко едно правителство. Едно магаре да турите да управяват и то ще вземе 30—40% от тази маса, на която вие разчитате.

Ю. Вълков (з): Вие магарата ли искате да турите, като дойдете да управявате?

Н. Габровски (к): Разните тия служебогонци, всички покварени елементи в страната, хората на моментните интереси и най-сетне и богатите, които са ваши ортации в градовете и селата в разните предприятия, които са ваши съюзници, и те гласуват за вас. Запасните офицери, пенсионерите и други, които изнемогват, които по неволя са принудени да ви дават доверие и в такива градове като Варна, да вземете повече гласове отколкото има там нашата партия!

Ю. Вълков (з): Не само във Варна, но и във Враца е същото.

Н. Габровски (к): Верно е. Утре, когато изгубите властта, всичко ще изчезне като дим в градовете, па и в селата. Много малко верни хора ще ви останат. С това отеляне големите градове на избирателни колегии ние виждаме каква цел гоните. Вие искате да разделите града от селото, вие искате да разкажате връзките между градския пролетариат и селския народ. Е добре, това нема да постигнете. Ние сме длъжни да заявим, че братския съюз между града и селото, между градския и селския трудящ се шарод, е неправилен (Ръкоплясане от комунистите), че скрипа и чука, ...

Ю. Вълков (з): Вашия ли скрп и чук?

Н. Габровски (к): ... съединени и нищо нема да ги разедини.

С. Даскалов (з): Къде на Шарения мост ли?

Н. Габровски (к): Това се доказва от целата минала агитация, това се вижда и от резултатите от изборите. Ние имаме един грамаден успех от 40 и повече хиляди гласове, които са взети от градовете и селата. Вие чувствате, че в селата сме в настъпление и мислите, че като имате държавния апарат в ръцете си, че като мобилизирате стражарите и използвате положението на служебогонците, ще можете по този начин да ни изместите от

градовете. Не, това не може да стане и нема да стане защото тая ви сметка е криво направена.

Ю. Вълков (з): Защо се плашиш тогава?

Н. Габровски (к): Ние може да дойдем тук с по-малко депутати от градовете и селата при едни нови избори, по там долу в масите, напаша сила нема и не може да биде покътната. Това требва добре да се разбере. (Ръкоплясане от комунистите)

Но вие сте много щедри. Към кого? Вие давате избирателни права на стражарите, на полицейските, митническите и акцизните стражари, и на циганите, а на жените права не давате, въпреки това, че член 5 от устава ви гласи изрично: (Чете) „Поддържане и подобрене съществуваща съразмерна избирателна система и възвеждане на задължителното общо гласоподаване за двата пола“. На циганите давате права — ние немаме нищо против туй, защото навремето им беха отнети много несправедливо; ние сме да им се дадат права и затуй сме направили законодателно предложение в тая смисъл. Но по-нататък какво правите вие? Вие давате права на органите, на агентите на властта и мислите, че това е демокрация, и мислите, че с това разширявате всеобщото избирателно право? Е добре, ние требва да ви заявим открыто, че при днешния държавен и обществен строй стражарите и всички тия непосредствени органи на държавната власт са нейни оръдия, чрез които тя прокарва и подкрепя своето господство; те са органите на репресията, те са органите на насилието. Затуй ние по никакъв начин не можем да се съгласим на тия органи на властта, облечени в униформа, с револвер, с камшик и сабля да дадем тия права.

Ю. Вълков (з): И в Русия имат тия права.

С. Даскалов (з): В Русия унищожиха Парламента, там Парламент нема.

Н. Габровски (к): За Русия ще ви кажа.

С. Даскалов (з): В руските работнически съвети влизат и чиновници.

Н. Габровски (к): Ще ви отговоря на това.

В. Мулетаров (к): Ти, Стефане, когато мъжчиши си най-умен! (Смех в среда центъра и комунистите)

Н. Габровски (к): Стражарите ще имат право не само да гласоподават, защото изборното право предполага и други права: правото да участвуваш в публични събрания, да държиш речи, да агитираш — да участвуваш в целия политически живот на страната. Това значи то. А конкретно представена работата стои тази: един стражар, един околийски началник трябва да агитира из целата страна, устройва публични събрания, присъствува на събрания устроени от опозиционери в качеството си на гражданин, който има политически и избирателни права, а в същото време в качеството си на полицай той разтуря събранието; или като оратор той говори на едно публично събрание, ако види, че не го слушат или не желаят да го слушат, че негодуват, той веднага влиза в ролята си на полицай, в ролята си на орган на властта и разтуря събранието, арестува хората — извършва насилие. Ето в какво положение поставяте стражарите. Това искате вие. Не че стражарите, като български граждани и като хора, немат право и не требва да имат право, те требва да го имат, но днес при господството на буржоазията, когато са предназначени преди всичко да крепят едно господство, да поддържат днешния ред на нещата, те не могат другояче освен да изпълняват заповедите на тази буржоазия и да бъдат послушни нейни оръдия. И ние искаме да се дадат права на всички органи на властта, на чиновниците и дори и на войската, но не при днешния обществен ред. Тогава, когато стражарите ще защищават не интересите на буржоазията или капиталистите, а ще защищават съветите, работническите и селските, когато ще защищават своята власт, властта на трудящите се, на работническата и селската класа и нема да вършат никакви насилия. (Ръкоплясане от комунистите) Затуй да дадоха съветите право и на стражарите и на войниците, и на чиновниците, и на всички. Там властта не е в ръцете на капиталистите, там властта не е в ръцете на подтисниците и експлоататорите на трудящия се селски и градски народ, там властта е в ръцете на самите работници, на

самите селяни. Тази власт те я пазят. Органите на бластта със органи на тази народна власт. Ето защо те могат да имат и требва да имат права. Но в едно класово общество, къмкото е иднешното, в което се упражнява диктатура на едно малцинство чрез възможната сила на войската, на чиновничеството на тюрмите, на бешилите, на съдилищата, които е създада един апарат, една организация за потисничество, за експлоатация, за поддържане на своето господство, ние не можем да се съгласим да се дадат избирателни права на крепителите на това господство. По никой начин! И вие, ако правите това, то е, защо така ви иде на сметката. Вие искате да увеличите вашите гласове, вие чувствувате, че не ви съдостатъчни селските гласове, че не ви съдостатъчни в градовете службогонците, детективите и разните корумпирани елементи, които вие сполучихте да вземете в изборите; вие ви съдужни стражарите и вие искате да ги използвате да гласуват по няколко пъти. И очевидно тий ще стане работата. За да можете в големите градове вие да парализирате във време на изборите, разбира се, нашата мощ, вие, ако имате сега 2 хиляди стражари, ще ги направите 3 хиляди и понеже в закона се предвижда кой юрдете се намира, ако е чиновник, служител, работник държавен или общински, да гласува там, вашите кметове ще ударят по един печат, ...

Л. Кандев (к): По пет даже.

Н. Габровски (к): ... и по пет даже на удостоверението, че той се намира там, дето гласува, и ще гласува. Ще накарате стражарите в София да гласуват и в София, и в Новоселици, и в Самоков, колкото могат през деня околии да обиколят, ще ги обиколят и ще гласуват. Същото нещо ще стане и в другите градове. Тази е вашата сметка. И ние сме длъжни тук да ви демаскираме, за да види каква е вашата сметка, какво е вашето народвластие.

Л. Кандев (к): Един стражар ще гласува в 20 секции.

Н. Габровски (к): С такава цел давате вие права на стражарите, на акцизите. Разбира се не от желание да осигурите едно по-правилно представителство на народа в Народното събрание, не и със цел да разширите избирателните права на българските граждани. Защо вие, давайки права на циганите, отказвате тези права на жените? Аз нема да се съмня на вашата програма, вие отдавате и зарезали — вие сте в противоречие в делата си с думите си. Това всеки ден го доказвате — но жената, както у нас, така и навсякъде участвува в производството, равна по труд, тя трябва да бъде равна и пред законите.

С. Даскалов (з): Тук си прав. Ще направим закон и за тех.

Н. Габровски (к): Жените у нас доказваха и през време на войните, че и тук те изнесоха големите тежести, и гражданската и селянската чрез реквизициите доказва, че тя е един фактор в стопанския живот, че тя е една необходимост за производството; тя трябва да получи тези права. Вие ѝ отказвате тези права, вие, народвластниците! Вие, които сте излезли из средата на селската маса, вие отказвате да дадете изборни права на жените, а такива давате на циганите и на стражарите!

С. Даскалов (з): И на тех ще се дадат права, ще видиш!

Н. Габровски (к): Очевидно е, как в тези изменения за които аз говорих и останалите: белата бюлетина, състава на бюрата, които се променя и много други още по-дребни незначителни, целят едно и също нещо — да осигурят изборния успех на правителството, като превърнат пропорционалната изборна система, като я доближат до маJORитарната. Това се гони, това е много ясно. И вие даже не го скривате. Но, г-да, нали вие сте привърженици на парламентарния контрол? Е добре, по този начин вие премахвате парламентарния контрол върху управлението на държавата. Вие не искате по никой начин да влезе опозиция в Камарата.

Ю. Вълков (з): В Русия има ли контрол?

Н. Габровски (к): По никой начин не искате да направите това. Вие сметате, че вие сте призвани да представлявате тук щеля работен народ, макар щеля народ да не представлява едно цяло, ами сам да е разделен на отделни политически течения в страната и не сте вие, които

представлявате най-големото. Защото днес ако вие още можете да претендирате, че имате едно видимо болшинство, проявено в изборите в гласове и го имате тук в Камарата, то при друга една политическа обстановка, при друго едно положение, когато други ще правят избори, голем въпрос е дали вие ще можете да влезете толкот, колкото сте днес. Нещо повече. Преди три години, когато Земеделския съюз още беше девствен, ...

Б. х. Сотиров (к): В медения месец.

Н. Габровски (к): ... в медения месец на своето управление, когато вие още не бяхте се толкова компрометирани, както сега ви изтъква дори и вашия довчеращен министър г. Турлаков, ако тогава вие не можахте при голем терор и насилия станали веднага, непосредствено след железничарската стачка, да си прокарате тук едно нормално болшинство, за да управлявате, а трябваше да прибегнете към едно скандално изгонване на депутати чрез касиране, ако и сега вие чувствувате, че немат такова едно болшинство; то питаме се тогава: на какво вие разчитате в едни идущи избори? Целата ви политика досега е една върволица, една верига от най-тежки престъпления, които ви изобличават и които ви приковават към позорния стълб. Г. Турлаков е прав сега, когато ви изобличава тук; но ние веднага требва да го питаме: защо той сега, след като напусна министерския стол, се явява от тази трибуна да изказва своето възмущение? Де беше той тогава, когато същото правителство, на което той беше член, прокарваше цела редица други реакционни закони; против печата, против народната просвета, когато се поддържаше цензура, военното положение, когато ставаха нападения на наши клубове, когато се изгаряше народния дом, с една реч, когато правителството практикуваше една политика крайно реакционна, мракобесна; де беше той да излезе да протестира от министерската маса? Сега той ни разправя, че тази работа датира от недавна време; е добре, ние си вземаме бележка от всичко това, което той казва тук; но то иде да покаже само какъв е манталитета в средата на правителственото болшинство, че това не е само хър-мър, но има нещо по-друго, че апетитите им съд се изострили, щото трябва да няма съдържание тук открито в Народното събрание да си перат жирливите ризи. Интерпелацията на г. Драгнева беше некак си задушена, смачкана, не му се позволи да изнесе всички факти. Г. Турлаков тогава мълчи.

В. Гарвански (з): Не е мълчал.

Н. Габровски (к): Той не поиска тогава да си подаде оставката и да постави въпроса отворено. Ние сме доволни, че макар и по-късно, той излиза и казва, чеchorала се разнища, че в Земеделския съюз работите не стоят добре. Но това не е достатъчно.

В. Гарвански (з): За вас.

Н. Габровски (к): Не само за нас; това не е достатъчно за никого, това не е достатъчно и за вас. И това, което говори тук г. Турлаков, вие не сте в състояние да го опровергаете, а сте принудени да мълчите и може-би мнозина от вас, които още могат не само да мислят, но и да чувствуват отговорността на своя дълг като народни представители, виждат какво може и какво трябва да се прави, но малодушие и заслепление ви е обладало. Вие ще продължавате по-нататък: г. Стамболовски ви държи здраво в ръцете си, той ви заплашва със селска диктатура, и както може да смачка г. Турлакова, може всекога да смачка и всеки един от вас, като се знае, че всеки един от вас е подал с подписа си заявление, та, когато му се каже, да напусне депутатския стол.

Н. Георгиев (з): Нема подобно нещо.

Л. Кандев (к): Тий изгонихте даскала от Петрич.

Н. Георгиев (з): Не е верно!

Н. Габровски (к): За нас е много ясно, че това е една партийна диктатура, включто е убита мисията, самостоятелността. И вие искате да запазите достойнството на Парламента! Но за кой Парламент говорите вие? Парламентът умира; неговото достойнство отдавна е потъкано; неговия престъпление не съществува. Г. Турлаков сега трябваше да ви каже всичко туй, което ние — нашата левица — постоянно говори за Парламента; той ви каза, че, ако

гласувате този законопроект, вие произнасяте смъртната присъда на Парламента. Е добре, вие отдавна сте изваждали туй политическо самосубийство на Парламента и на себе си. Парламентът е компрометиран, той е фалирал по всички линии и не от вчера, не от времето, когато вие дойдохте на власт. Тези (Сочи центъра) го компрометираха по времето на стамболовистите, на народните, пан-комунистите, демократите и радикалите, които заедно с вас управляваха тук и която лягаха от долу да дойдат на власт, а дойдоха от горе, по заповед на Фердинанд, и му сподиха известно време. Широките социалисти, като всички, съз способствували за компрометирането на Парламента.

Д. Нейков (с): А най-вече вие — левото крило на Стамболовски. Имаш сурат да приказваш! Не те е срам!

Н. Габровски (к): Вие да мълчите — ордия на Радославовия във време на войната! — Г. Г. народни представители! По една ирония на съдбата и на историята, народовластническото правителство е произвадено да ликвидира с парламентаризма, с буржоазия парламентаризъм. Така е, види се, писано, както вие обичате да вървате в тези работи. Но историята на българския Парламент не е нищо друго, освен история на неговото компрометиране, на неговото отрицание от онази роля, за която той е бил създаден. Парламентаризъма, като политическа форма на управление и на господство на буржоазната класа, на всекиденце се намира в криза. Това е безспорно. И то не е влучайно. Буржоазията, която преди столина години във Франция и други страни се бореше за правата на човека и гражданина, която прогласи свободата, равенство и братство, която играеше много важна революционна роля, която съблюдавше троонове и олтари във Франция, която разбиваше Бастилията, която в името на тези велики начаца водеше масите поди си, тези буржоазии, нейните синове и внучи днес излизат троонове и олтари на монархизма, те крепят на всекиденце монархизма; за силвайки властническите функции на буржоазията, те напълно скват държавата, на която седят. Вие законността ви вече убива, вие ви е страх от собствените закони, които всекиденце търпите, вие ви е страх от собствената ви светлина — конституцията — която отдавна окочихте на гвоздей. Фактически конституцията, с която управлявате буржоазията у нас, в името на която вие се кълнете заедно със щаф, вие я знаете; във времето на Стамболова беше екзекуцията — такова беше вътрешното положение; в Радославово време — торбогесните и сопа, във време на народните — гасене свещи; във време на демократите — вие знаете какво правеха — разтуряне на общините, докарване януарчета и в Русе клането; те, които не мащаха седем дупи депутати, като влезаха властта, чрез изборни машинации, чрез държавния апарат, чрез същите тези средства, с които вие си служите, сгнаха 190 в Камарата. Е добре, вие въздигнахте светата църквица в култ, в конституция, с нея почнахте да управлявате. И сега, когато виждате, че църквицата има два края и че тя може да обиде обижданата против вас от тия същите, които ви следваха в Търново или голема част от тях, вие се мъжите по един окотен път, чрез посегателство върху избирателните права на българските граждани, чрез насилие удар върху пропорционалната изборна система, която що годе даваше известни гаранции за едно относително представителство на политическите течения, на мнението в тази страна, вие целихте да си осигурите бъдещите избори. Това вършилите вие, и то показва, че вашата песен е изпета, че часа да си вървите е вече ударили. Но не само вие да си вървите — вие ще си опидете — но и вашия дружбенски съюз, който е зад вас, който ви е наложда и опора. Требаваше да прибегнеше към насилие и престъпления и в същност това вършилите. Какво представлява в същност управлянието ви от три години насам, ако не една верига от насилия, терор, произвол и беззакония, вършени против трудящите се в градове и села? Какво представлява целата ви икономическа и стопанска политика, ако не едно подпомагане и засилване на селската и градската буржоазия във вреда на трудящия се народ? Е добре, тази политика ви копае грoba. И не е този законопроект само, който ще ви изкопае грoba — целата ви вътрешна и външна политика, всекиденце ви копае грoba. Вие вече издигнахте една планина от беззакония, произвол и насилия, и под тежестта на тези престъпления вие ще паднете. Не можете да ви спаси вас никой, нито даже силната ръка на г. Стамболовски — колкото да е сила тя защото държи властта, каша в ръцете си; той все ще се пречупи в ре-

волюционната воля на трудящите се маси в тази страна. (Ръкоплясане от комунистите) Това требва да се разбере. Рекама на нациите нема да ви помогне. Вие това го чувствуваате. Вие вече не можете да живеете при един легален режим и да управлявате с един легални средства. Това е ясно за нас. Но когато вие сами търпите собствените си закони и собствената си конституция, . . .

А. Янев (з): Не е наша конституция, не сме взели участие в изработването ѝ.

Н. Габровски (к): . . . тогава вие изгубвате и последната сянка от доверието у онези маси, които върват, че вие още представявате законността. Е добре, аз ви казах, че парламентаризъма си отива и нема кой да го възкреси.

В. Гарвански (з): Какво търсите тук? Защо плачите за него?

Н. Габровски (к): Ако тия господи (Сочи центъра) беха дошли на ваше място, те немаше да направят това. Те могат сега да потряват ръце и да плачат, могат да проливат кръводишки сълзи, но те се радват, че вие ги надминахте в туй отношение.

Некой от комунистите: Те ги улесняват.

Н. Габровски (к): Вие улеснявате тяхната задача. Вие сте в услуга на реакцията. Вие подгответе една буржоазна диктатура; вашата селска диктатура, която се явява днес в друга форма, облечена в плутури и кашми.

Н. Георгиев (з): Нема диктатура.

Н. Габровски (к): . . . тая диктатура ще се обърне утре против вас, защото вие я практикувате със силата на едно мащинство, а не със силата на широките трудящи се маси, които ви напускат. Буржоазията може да бъде доволна от вас, колкото и да декларирате, че вие сте против нея на думи, с красиви фрази. Турите ги в затвора, но ние ще видим дали ще ги осъдите. Този закон, който вие проговарахте за съдбата на министри, не е никакъв пародиен съд. Вие там изменихте на даденото обещание и най-вече на лозунгите на широките народни маси, за която те държат сметка. Ние още се съмняваме, дали ще ги съдите. Ако разтурите Камарата, вие ще направите с това една диверсия, за да отклоните техното даване под съд. Е добре, Комунистическата партия е на поста си, за да напомня всекога, че днешното тежко положение, в което е поставена нашата страна, се дължи на партиите, които съз управлявали от 45 години насам, и че дружбенският съюз, дошъл със цел и намерение да води една нова обновителна социална политика, политика на възраждане, политика на народовластие, тръгна по същия отложен път на своите политически предшественици, и в туй отношение ги надминава. И вашата политика не само ти ребализира в тяхните собствени очи, но и в очите на масата; те могат да се радват, че вие ги надминахте. Те, които след войната се криеха в мили дупки, не мащаха кураж да излезат пред народта и да говорят на публични събрания на открито, и чувствуваха, че тяхната съвест е обременена с кървавата отговорност, която те носят за войната и катастрофата, днес не само имат тук кураж да ви апострофирайт, но и да ви притискат до стената в името на фалиралия парламентаризъм и потъкланата конституция и да ви произвадят към ред и законност. Вие се само забравихте. Требаваше да се яви сега довчертарият ваш министър Турцов, за да ви произове към опомняване. Той ви каза: „Опомните се!“ Но ние не ви казваме това, защото не върваме, че вие ще се опомните. Земеделският съюз е тръгнал по една наклонна пътност, той е тръгнал надолу с главата — говоря за Земеделския съюз начало с неговите водители — а не за широките народни маси, които ви следват и които ще ви напуснат, и се опомняват вече под влиянието на нашата пропаганда и агитация и на нашите издигнати лозунги. И ако вие не можете и не смеете да употребите една политика на реформи и да я проведете в система спрещу Комунистическата партия, то е не защото не искате това и не го желаете, а защото не ще бъдете в състояние. Широките работнически маси в градове и села издигат лозунгите на Комунистическата партия; лозунга за хлеб, лозунга за по-добър и радостен живот, лозунга за огра-

ничение на спекулатията и скъпостията, лозунга против войните и катастрофите, лозунга на народен съд, лозунга против репарациите — да ги плаща буржоазията, която е водила войните и която е създала днешното положение — лозунга за намаление данъците и прехвърляне данъчната тежест върху широките плаещи на капиталистите и фабриканците, на лихварите и на целата буржоазия. Всички тия лозунги са лозунги, които изхождат из недрата на широките работнически маси, това са техни искания и не ги поддържаме. Но вие не можете да ги задоволите и не сте в състояние да ги задоволите. Те ви обръщат гръб. И не може да бъде друго-яче. Тази ваша пополитика е вече в гаджинена улица и не можете да посочите един изход от днешното положение. Ето последната нюта на г. Стамболовски, който казва: „Ние ще плащаме“. Миналото лето не искаше да плащаме с приходите от митниците, а сега се съгласява — нека не употребя думите на г. Даскалов за „ешек-либи“. Той се вече съгласи да плаща, чрез приходите от митниците и други, вие ще ги дадете. Народъ ще плаща. А кой е този народ? Това не са господари от центъра, а това е селянинъ, това е маломощния работник — всичките тези представители на труда, които най-много са пострадали от войните, които са разорени, скъсани и днес страдат най-много от мизерия, от скъпостия, спекулатия и всичките тежести на днешната буржоазна държава. Върху техните охлувени плащи вие хвърляте целия даничен товар, всички тежести на съвременната държава. Вие не можете по-нататък да пречкарате реформи. Пътят за реформите е задръстен, защото вие нямаете нужните средства; за да получите тези средства, трябва да правите нови облагания. Вашия бюджет вече надминива 5—6 милиарда. И откъде ще вземете средства за обновление? От заем? Кой ще го плаща? Пак народа. Ето в каква заджинена улица сте вие. Пътят на реформите за вас е задръстен. И в това отношение вие сте в заджинена улица. Нема къде да отидете.

Е добре, какво по-нататък може да се очаква и да се прави? За нас е ясно, г-да. Вие можете чрез едно ограничение на правата и свободите на български граждани, чрез фалшивопечатане на народната воля, чрез всевъзможни мощностества насилия и терор да увръщите в българската Камара тук своето большинство, да намалите силата на опозицията и най-главно, силата на Комунистическата партия. Защото за нас е много ясно, че настоящия законопроект преди всичко е насочен против Комунистическата партия. Колкото вие тук да отправяте траж и мажини срещу черния блок и да се закланвате, че ще ги саждате и осаждате, те са ваши утрешни съюзници.

От земеделците: Ей-ай!

Н. Габровски (к): Да! Това е за нас много ясно. Селската буржоазия се оформява, тя търси съюзничество на градската буржоазия и не е далеч деня, когато действително вие ще видим от тук пак наредени на същата тази министерска маса, на която вие, дружбашите стояхте заедно с Теодор Теодоров, с Пастухов, с Фаденхехт и с представителите на другите буржоазни партии.

Г. Драгнев (з): Аз се чудя, за каква буржоазия говорите, тогава, когато вие като пролетарий имате вила в лозето. Колко декара лозе имате, какви вили имате? Засрамете се от вас си!

От комунистите: Е, разбрахме!

Г. Драгнев (з): Разполага с милиони.

Н. Габровски (к): С този законопроект вие ще сплотите блока още повече. Отсега още преговорите са заведени. От Генадиев, от Теодор Теодоров, от Фаденхехт, от Малинов до Коустурков, от най-десните до най-левите буржоазни партии — всички тези ще образуват един блок, за да могат да влизат тук, в Камарата. Те ще се групират във време на изборите; те помежду си ще направят компромиси. Това е ясно. Ние нямаме с кого да се съюзваме, освен с трудящия се народ по градовете и селата. Той е единствения наш съюзник, към него ще апелираме.

В. Гарвански (з): С руските евреи; руските евреи са вашият съюзници.

Л. Кандев (к): Гарване, не грами.

Н. Габровски (к): Но ние не си правим илюзии. За нас Парламентът никога не е представлявал онова поприще за борба, към което ние требва да съсредоточим силите си. Ние никога не сме казвали, че големите социални проблеми ще се разрешат тук, от парламентарната трибуна или с избирателната бюлтенина. Напротив, работим ние вънка да организираме масите, да представят те онази сила, която ще ви наложи по-нататък чрез събарянето на буржоазното господство една друга форма на управление.

А Сирацов (з): Това да не си по сънувал, когато утрепа майка си?

Н. Габровски (к): Е добре, Парламентът умира, но на неговото място ще израснат работническите и селски съвети.

От комунистите: Да живеят! (Ръжоплескане)

Н. Габровски (к): Това е бъдещата форма на управление на народите чрез самите народи.

Председателя: Тогава ще направим компромис с вас.

Н. Габровски (к): И вие, които искате да създадете силно правителство чрез ограничение правата и свободите на народъ, не можете да създадете такова правителство. Защото добри и силно правителство е онова, което учи народъ сам да се управлява, а вие правите тъкмо обратното: вие отнемате правата на народъ, вие му затваряте училищата, вие туряте големия такси, вие правите всичко възможно този народ да не се учи да се управлява сам, а постоянно вие да го управлявате. Заради това съществува и вашия Парламент, достащен само за една пепета тук избраници, представители на капитализма. Парламентаризма си е изпел песента.

А. Сирацов (з): 40 години като управлявахте народъ, видохме как го оправихте.

С. Манов (к): Те сами погребват парламентаризма.

Н. Габровски (к): Да, вие сами му четете всеки ден смъртната присъда.

Л. Кандев (к): Алигуйя!

Н. Габровски (к): С този закон вие изкопахте гроба и на Земеделската съюз в лицето на селската буржоазия, която още може да заляга масите.

А Сирацов (з): Ти от коя буржоазия си: от селската или от градската? Ти заради тази буржоазия утрепа майка си, за да вземеш златото и да го не дадеш на братя си. И приказва за буржоазия! Човек, който е утрепа майка си, сте го качили на трибуната! Не ви е срам?

Н. Габровски (к): Е добре, вие хвърляхме вече лозунга за едно работническо и селско правителство. Ние отиваме в селата от името на същите тези лозунги, които са искания на селските маси, и ги зовем под наше членено име, и със своята организирана сила да събарат днешната буржоазна наредба, днешното господство на буржоазията, защото само тогава работническата класа ще се освободи, когато тя стане господар на своя труд, когато завладее политическата власт и когато на развалините на днешния Парламент се издигне едно истинско народовластие, една истинска работническа демокрация в лицето на работническите и селските съвети. (Ръжоплескане от комунистите)

А. Сирацов (з): Истинско работническо, а не и адвокатско като вас. Елате в селата да приказвате като работници вие адвокатите.

Председателя: Има думата народния представител Г. д-р Александър Гигинов.

Г. Чешмеджиев (с) и от комунистите: Часът е 8.

Председателя: Моля, оставете бюрото да си глада работата.

П. Палиев (д): Да вдигнем заседанието; няма вече хора.

А. Сираков (з): В комисията има 60 души.

П. Палиев (д): Вашите си отидоха вече.

А. Сираков (з): Я иди вик в комисията!

Д-р А. Гиргинов (д): (От трибуналата) Г. г. народни представители. Разглеждаме един важен законопроект, по-недавно засега една от съществените материали, които се отнасят до нашия обществен и политически живот. Закона за изборите има съществено значение за нашите политически борби, и тогато се внасят известни изменения в този закон, те трябва да бъдат добре обсъждени и добре прещенени. Със съжаление треба да констатираме, че този законопроект за изменение целия почти избирателен закон е внесен за разглеждане много неправилно. Задължено е установен съдебатиране на първо четене; същевременно факт установен е, че закопроекта за изменение избрагчения закон не е внесен по установения в конституцията и в нашия правилник ред.

А. Сираков (з): Така! Не е внесен по чл. 17 от конституцията!

Д-р А. Гиргинов (д): Вие всички ще признаете, заедно с мене, че не могат да се внасят нови законопроекти, които не са минали на първо четене в Народното събрание, само по решението на една парламентарна комисия. И ако е установена, че е внесен законопроект за изменение на чл. 144, ...

Председателя: Лекции по конституционно право ли държите?

Д-р А. Гиргинов (д): Ще Ви кажа, г. председателю.

Председателя: По коя конституционна теория парламентарните комисии не могат да правят предложение за изменяване законови?

Д-р А. Гиргинов (д): Моля, г. председатело, оставете ме. Ще Ви кажа по коя теория.

Председателя: Понеже с това искате да хвърлят едно обвинение върху Парламента, аз, като председател, Ви питам, с коя конституционна теория ще докажете, че нашата парламентарна комисия не може да внесе изменение в разните законопроекти?

Д-р А. Гиргинов (д): Да, да, ще Ви кажа. Аз ви казвам какъв е редът.

Н. Георгиев (з): Комисията е властна да направи изменения и допълнения.

Д-р А. Гиргинов (д): Когато първоначално е внесен един законопроект за изменение на чл. 144 — ето, това предложение (Показаха го) — когато е внесен, казвам, един законопроект за изменение на един конкретен член в един закон и когато този законопроект се приеме от Народното събрание, то правилата на всички конституции, на всички конституционни доктрини, то правилата на всички парламенти, този законопроект, пристъп на първо четене, отива в комисията, за да се занимава тя само с въпросите, повдигнати с предложението за изменение на респективния член, в случая чл. 144.

Ц. Бръшлянов (о): Да се съобрази с изказанието от Парламента мнения.

Д-р А. Гиргинов (д): Да се съобрази същевременно с дебатите. И когато се внася един законопроект с това съдържание може да нема дебати, защото първоначално внесения законопроект съдържаше само два параграфа, ...

Д-р Г. Марков (д): Един и то от 3—4 думи.

Д-р А. Гиргинов (д): ... или един, че се заменява един месец с друг, и тогава Народното събрание бе спорно може да не чувствува нужда да дебатира. Комисията обаче не може по повод само на едно изменение в чл. 144,

предложено на първо четене по установения ред, било по министерска инициатива, било по парламентарна частна инициатива, да вземе да внася каквито ще изменения в целия избрагчен закон. Вие сами ще признаете, че това е една аномалия, това е нещо несъществуващо и това означава следното: че или комисията има право да внася по своя инициатива законопроекти, ли ше комисията може да отнема същественото конституционно организическо право на Парламента да разглежда в секи един законопроект на първо четене и тя да дебатира по него на първо четене, по принцип — не както г. председателя днес ми доказва тук — да дебатира с оглед на комисия, която не разглежда всички изказани мнения тук на първо четене. Ето, това е реда. Защото нашите дебати по първо четене са просто само едни принципиални желания, без всекакво практическо значение, няма кой да ти обсъди тук. Комисията не може да налагаша своята работа тук.

Н. Георгиев (з): Вашите желания задължителни ли са за комисията?

Д-р А. Гиргинов (д): Не са задължителни за комисията. Но тя може да ги обсъди и когато чуе какво казват отделните групи, отделните народни представители, тя е длъжна да намери най-правилното разрешение на всички повдигнати въпроси.

И. Гетов (з): Това е намерила тя.

Д-р А. Гиргинов (д): Това е същественото значение, това е конституционното значение, това е големата прерогатива на Камарата, която разглежда законопроектите на първо четене. И ако вие днес имате един законопроект, в който има не само изменение за един член, а имате законопроект, който засега може-би 15, 20, 30 члена, може-би 50—60 постановления на избирателния закон, който внася известни изменения, който прави една голема изборна реформа в България — ако този законопроект е такъв, вие всички ще признаяте, че той не се дебатира по един установлен ред, по реда на конституцията и по реда на човешкия разум. Никъде не може да се намери подобен precedent, освен само в нашето народно събрание, в което господствува това мнозинство, което често пакти с вют налага и възприема работи не-правилни.

Но ако комисията няма право да внася по своя инициатива законопроекти, ако комисията тема право да отнеме прерогативата на народния представител и на Народното събрание в леговата съвокупност, да изказва своето мнение по принцип преди комисия да взема окончателни решения, питам се аз по силата на коя закон, по силата на коя ред, на кой правилник ние днес дебатираме законопроекта за допълнение и изменение на закона за изборите? Вие която сте се занимали най-доброволно с въпросите, ю вие, които не сте заседавали в Народното събрание до днес, които не сте се занимавали с тези въпроси, вие сами трябва да чувствувате онова неловко положение, в което ви е поставила самата комисия, която ви отнема едно съществено право, да слушате всички тези предложения за изменение на първо четене, да си кажете мнението и след това комисията, съобразно с вашето мнение, да вземе съответните решения. Само по този ред може да има един правилно законодателство, едно добро законодателство. Заговора е конституцията, която казва: в Народното събрание от толкова и толкова депутати може да се внесе предложение за изменение на известен закон за гласуване на един нов закон. Имаме и министерска инициатива; нека министъра, който одобрява този законопроект на второ четене, най-напред да внесе по установения ред своя законопроект за изменение на избирателния закон и само тогава можем да кажем, че имаме един правилно внесен законопроект. Но така, както ние днес сме принудени да приемаме ...

Председателя: (Зважи) Г. г. народни представители! Часът е 20. Пред вид на това, че утре може да немаме заседание, аз ви моля да продължим заседанието.

От опозицията: Нема кворум.

Председателя: Моля, който приема това предложение, да вдигне ръка. Минозинство — Събранието приема,

Л. Кандев (к): 52 души сме.

Председателя: Закона ли ще гласуваме, че искате да има кворум? Немало кворум! Я гледай, я гледай! Кворум има. (Възражения от опозицията)

Ю. Вълков (з): Ако нема кворум, тогава да не говори г. Гиргинов.

Председателя: Моля, не правете скандали. Нема да гласуваме закона. Заседанието продължаваме.

Д-р Н. Сакаров (к): Ние казваме, че Народното събрание не може да гласува без кворум.

Ц. Бръшлянов (о): Без кворум не може да има решение на Народното събрание.

Д. Нейков (с): 45 души и словом четиридесет и пет души присъствуват.

Г. Чешмеджиев (с): Присъствува г. министъра на търговията, министъра на правосъдието и 45 души народни представители и бюроот на камарата си позволява този скандал. Г. министъра на правосъдието е бил държавен обвинител, ще стане и държавен подсъдим.

А. Сирakov (з): А днес вие държавахте Камарата два часа да не работи.

Л. Кандев (к): Г. председателя чете лекции по конституционо право, а сам наруши правилниците. Не може да се взема никакво решение без кворум в Камарата.

Председателя: За кого разправяш това, за публиката ли? Имате публика, но тя си отиде. Какво да ви правя сега?

Л. Кандев (к): Всичко 50 души присъствуват с различните заедно.

Председателя: Заседанието продължава. Има думата оратора.

Гр. Чешмеджиев (с): Без кворум не може да се взема решение.

Д-р Н. Сакаров (к): Заедно с министрите, заедно със стенографите нямам кворум.

Н. Георгиев (з): Г. председателю! 76 души присъствуват.

Д-р Н. Сакаров (к): Ти си фактически лжец. Това е фактическа лъжа.

Председателя: Моля т. г. народните представители да не влизат в частни разправии.

Г. Чешмеджиев (с): Председателя да каже колко души присъствуват.

Министър П. Янев: Като се мащнете и Вие, ще станат по-малко.

Н. Георгиев (з): 76 души съм.

Д. Нейков (с): Лъжа е! Това е скандал!

П. Палиев (д): 52 души съм.

Председателя: Който иска да спори, да отиде в биофета.

Д. Нейков (с): Как можете 40 души да ги направите 76 души?

Н. Георгиев (з): Ама толкова съм — не съм ги правил аз.

Председателя: Има и в биофета.

Д-р Н. Сакаров (к): Я се преобройте!

М. Дилянов (з): Вие сте двама. Вие караште нас да се броим? Вие се бребрайте, за да се видите колко души сте.

Д-р Н. Сакаров (к): Това не е важно, ние да се броим,

Министър П. Янев: Вие сами трябва да имате кворум, за да повдигнате въпроса за кворум.

Председателя: Моля, г. министре.

Продължавайте, г. Гиргинов.

Д. Нейков (с): Немате кворум и немате решение.

Н. Георгиев (з): Има решение.

Председателя: Г. Нейков! Поканявам Ви да мащнете.

Д. Нейков (с): Да се преоброят присъствуващите депутати.

Председателя: Моля г. г. квесторите да заставят г. Нейков да седне на мястото си.

От опозицията: А-а-а!

Квестор В. Драганов и Д-р К. Консулов: (Отиват към Д. Нейкова и го приканват да седне)

И. Гетов (з): Оставете тоя луд човек, не се занимавайте с него.

Д. Нейков (с): Че вие правите скандали със сами.

Квестор В. Драганов: (Улавя за палтото Д. Нейкова и го написка да седне).

Д. Нейков (с): Немам намерение да се бия. (Намесват се и други народни представители от центъра и социалисти, за да ги разтърват)

Председателя: (Продължително звънка) Г. Нейков! Продупреждавам Ви за последен път — престаннете!

Л. Кандев (к): Ах Парламент, Парламент! Карайте!

Председателя: (Звъни) Г. Гиргинов! Продължавайте!

Л. Кандев (к): Казахте: „Парламент, Парламент“! Карайте го по народовластнически!

Д. Нейков (с): Г. Радолов да каже, има ли законно решение.

Председателя: (Звъни) Моля Ви се, г. Нейков!

Д-р А. Гиргинов (д): Г. г. народни представители! Ние сме принудени . . .

Л. Кандев (к): Къде ви съм хората?

Ю. Вълков (з): Ние не сме ли хора? (Пререканията продължават)

Председателя: (Звъни) Говорете, г. Гиргинов! Те съ ваши приятели от блока; помолете ги да мълчат.

Д-р А. Гиргинов (д): Ами аз им казах да мълчат, ама не мълчат. (Гългълка)

Г. г. народни представители! Принудени сме да дебатираме на първо четене законопроекта (Възражения от земеделците)

Д. Нейков (с): Нека гласуват! (Пререкания. Шум)

Председателя: (Звъни)

Д. Нейков (с): 40 души — нека гласуват!

Председателя: Моля, типина, г-да! — Говорете, г. Гиргинов!

Н. Пъдарев (д): Г. председателю! . . . (Говори нещо от към крайната левица)

Ю. Вълков (з): Говорете г. Гиргинов! Недейте обезкуражава г. Пъдарева.

Н. Пъдарев (д): (Към председателя) Засрамете се! Срамота е! Позор!

Министър П. Янев: Вжрви си бе! Позорът е ваш! Пъдар такъв!

А. Сираков (з): (Отива при Пъдарева) Я си седи на местото!

Н. Пъдарев (д): Я си вжрви ти на местото! Ти ще ме учиш де да стоя!

А. Сираков (з): Тогава напусни залата, или . . .

Н. Пъдарев (д): Какво „или“? (Спрекъване между двамата) Там си стойте (Сочи банките на десницата), там си вжрви!

А. Сираков (з): Ти що тжрсиш тук?

Н. Пъдарев (д): А ти що щеш тук?

А. Сираков (з): Аз съм квестор.

Председателя: Моля, тишина, г-да! — Говорете, г. Гиргинов! Имате думата.

П. Палиев (д): На кого да говори — на празни банки ли?

С. Златев (з): Там ще говори — на своите. Ще слушат.

В. Мулетаров (к): Немате кворум. Само един от министрите ви е тук. Имате уж мнозинство, а по-малко от 40 души сте. Какво е туй безобразие?

От земеделците: Мжлчете бе! Безобразие е туй, което вие правите.

Л. Кандев (к): Каже съм вашият хора? (Пререкание между Н. Пъдарев и В. Мулетаров)

А. Сираков (з): (Към Н. Пъдарев) Ей Ви вратата, излезте! (Продължителна глъжка)

Председателя: Говорете, г. Гиргинов!

Д-р А. Гиргинов (д): Вжастановете реда.

Председателя: Г. Гиргинов! Ще считам, че сте говорили, че сте си казали думата.

Д-р А. Гиргинов (д): Вжастановете реда, за да мога да говоря.

Председателя: Говорете!

Д-р А. Гиргинов (д): Какво ще говоря, когато нема кой да ми слуша! Нема ред тук.

Председателя: Има ред.

Д-р А. Гиргинов (д): Първо, възворете тишината!

Председателя: Моля, говорете.

Д-р А. Гиргинов (д): Хората казват, че нема кворум. Как ще говоря, без да има законно решение за продължаване заседанието?

Председателя: Слезте тогава.

Д-р А. Гиргинов (д): (Слиза от трибуната)

П. Палиев (д): (Към д-р А. Гиргинов) Нека гласуват и без да чуят гласа на опозицията.

Председателя: Г. г. народни представители! Г. Гиргинов се отказва да говори.

Има думата г. Георги Колев.

Г. Колев (з): (От трибуната) Г. г. народни представители! Тук, Народното събрание, . . .

П. Палиев (д): (Към земеделците) Вижте колко сте и ще гласувате един такъв закон! 20 души сте! (Повечето от останалите народни представители от опозицията напускат залата)

П. Таков (з): (Към излизящите народни представители) Хайде, за Карлуково!

Л. Кандев (к): Скоро вие ще идете в Карлуково.

Г. Колев (з): Г. г. народни представители! Господата ѝ опозицията като че не ги интересува този въпрос за видоизменение на избирателния закон и като така виждаме техните банки празни, само заради туй, защото Парламента, Народното събрание решило да продължи заседанието от 8 ч. нататък. На тази трибуна се изказаха неколко души народни представители, от които особено впечатление правеха думите и речите на опозиционните народни представители. Те, като се спираха на въпроса, се занимаха повече не с неговото същество, а с неговата формалност; така щото, в същност за реалността на този закон те нито дума, нито зъб обелиха.

Ние с този законопроект не идем да нарушим пропорционалния принцип, не идем да нарушим съразмерната изборна система, а идем чисто и просто да направим онова, което би требало отдавна да се направи. Ние идем с този законопроект да дадем възможност на онези силни обществени групировки в страната да бъдат представени в истинския смисъл, в пълния смисъл, каквото налагат нуждите и условията, при които сме поставени да живеем. Вие много добре знаете, че след тази война българския народ, българското общество искаше единаж завинаги да се прости с онези политически групировки, които в същност по болшинство нищо не представляват. . .

В. Мулетаров (к): Може да ги изхвърлим!

Г. Колев (з): . . . и които все пак виждаме в Парламента — кои пет, кои десет души, по един недостоен, ако щете незаслужен начин можаха да се вмъкнат в Парламента и можаха тук повече да го занимаят с кавги и гюрулти, лишени от каквато и да било същност, и да пречат на каквато и да било ползотворна работа. Именно затуй ние идем с изменението на избирателния закон да направим онова, което в действителност требавше да се направи. Днес политическите ни противници, както от центъра, така също и от левицата, ни обвиняват, че с този законопроект ние сме нарушили съразмерния изборен принцип и с това ние ударвали в сърцето народовластието. Но да видим тези хора, които толкъз много плачат и скърбят за народовластие, те в 40 години досега какво съм направили. Известно ви е, че българските управляющи партии, старите партии, мислеха, че съм взели под монопол управлението, мислеха, че и за въждите те трябва да управяват. Като разгърнем тяхната история, като разгърнем историята на миналото на техното управление, ние ще видим само погроми, само катастрофи, само нещастия да съм донесли за българския народ. И когато е така, за нас не остава нищо, освен ние да се занимаем по-серийно с този въпрос и на онези, които съм могли по един недостоен начин — било с лъжа, било с подкуп, било с интриги — да се вмъкнат в Парламента, да кажем, че не им е тук местото и че те вън трябва да организират и да групират оная обществена сила, която заслужва за едно представителство тук, в Парламента.

Тук ни се казва, че съм законопроекта това не стапало. Ние с този законопроект не идваме, както ви казах преди малко, да нарушим принципа; ние съм законопроекта идраме да урегулираме едно положение, което по същество трябва да се урегулира. Аз нема запаше повече да обяснявам по този въпрос, защото достатъчно се изказаха от нашата парламентарна група, но мога да заяви сама това — че съм напълно съгласен с текста и постановленията на видоизменените членове и, като така, ще го поддържам и гласувам съм чиста съвест. (Некой от земеделците ръкоплескат)

Председателя: Има думата г. Александър Ботев.

Обаждат се: Нема го.

Председателя: Има думата г. Петко Стоянов.

Обаждат се: Нема го.

В. Гарвански (з): Изяла го мечката!

Председателя: Има думата г. Пастухов.

Обаждат се: Нема го.

Д. Нейков (с): Немате кворум за законно заседание.

И. Гетов (з): Стига бе, идиот!

Д. Нейков (с): Идиот на баща си можеш да кажеш. — Нема повече от 40 души.

И. Гетов (з): Ти си луд, бе! И ти говориш за чест: обра Гюмюрджинския окръг със солта.

Председателя: Има думата г. Неделчо Георгиев.

Н. Георгиев (з): (От трибуната) Г. г. народни представители! Разглежда се законоопроекта за изменение на избирателния закон, за изменение начина на произвеждане на изборите. Не зная защо се вдига толкова гюрултия по един въпрос, който принципиално нищо не изменя.

В. Мулетаров (к): А-а-а! Принципиално ли не се изменя?

Т. Цеков (к): Сериозно ли говориш?

Н. Георгиев (з): Г. г. народни представители! Г. Турлаков говори и каза: „Нема да цепя и не бива да се цепят никой партии, никой организация, затуй заподо не е в интереса на страната“.

В. Мулетаров (к): И ти беше най-доброя му приятел, ама му измени.

Н. Георгиев (з): А господата от лево и от блока му ржоплескат.

От левицата: А-а-а!

Н. Георгиев (з): Но когато дойде до въпроса за недене, че страната има интерес от силни организации, като че ли не схващат туй положение, че ние тъкмо със сегашното изменение на избирателния закон искаме да направим да не може в България който както кеф му дойде да образува партия, ами да се организира в здрави политически групировки, за да могат да добият своето большинство. Защо се боят от това? Кой ще пострада? Долу народа ли? Народът иска да се организира било налево, било наредно. Твой требва да бъдат организирани. Закона твой, както е, какво казва? Колегия нема да бъде окръжът, а ще бъде околията. Защо не протестирайте против колегията и начина на избора на окръжни съветници, когато околните съ колегии?

В. Мулетаров (к): Тук ни удари.

Н. Георгиев (з): Какво вие губите там? Ще се губят слабите, ще загубите вие, ако народа се откаже от вас. Ако народа не се откаже, защо се боите? Нема защо да се страхувате. Да се страхувате отнеши, които съ слаби, че ще требва да си намалят местата, да се групират, както блока от четири партии, да образуват една и там ще отидат.

В. Гарвански (з): Г. Нейков трябва да стане комунист.

Н. Георгиев (з): Аз съжалявам даже, че в законоопроекта не е казано, че партии, които образуват блок, ще трябва да излезнат само с една листа, не могат с отделна.

Министър П. Янев: Това е казано.

И. Гетов (з): Който не е роден от местото, където се избира, да нема право да се кандидатира. Нейков да не отива в Мъстанлък. Отде го познават в Мъстанлък, щом не е родом от там?

Н. Георгиев (з): Г. Турлаков каза, че белата бюлетина е едно зло и трябва да се премахне. Аз отивам, г. г. народни представители, по-далече и се питам: може ли един народен представител да представлява интересите на един народ, когато той не излиза от средата със същото занятие, от същото съсловие?

В. Мулетаров (к): Това е най-новата теория!

Д. Нейков (с): Г. Стамболийски в Мъстанлък ли е роден?

Н. Георгиев (з): Ако искате справедливост, за която най-много викате, ще трябва да се съгласите да се прогласи едно постановление в избирателния закон: този кандидат, на когото професията не се съежда с професията

поне на половината от избирателите, не може да бъде кандидат.

От левицата: Браво!

Н. Георгиев (з): Вие плачете, че по този начин щело да дойде малцинството да управлява большинството. До 1913 г. большинството ли управлява България? До 1913 г. малцинството управлява большинството и когато днес български народ дойде да се наложи със своята здрава организация, вие казвате: не бива тази работа, нема защо да се подчиним. Ще се подчините, защото народа се организира в една здрава политическа организация и ще ви изпълни. (Възражения от комунистите) Не е престъпно да си член на една кооперативна организация, отколкото да идеш да вземаш пари от Русия, да ги пренасяш тук и да правиш подкупи.

В. Мулетаров (к): Както ти от Деклозиер имаш още злато, а сега си кандидат за министър на благоустройството!

Н. Георгиев (з): Г. Мулетаров! Със своето злато бих затулил устата, ако се съгласиш с другарите да прокарате тази система, че ти не можеш да бъдеш представител на туй работничество, което заблуждават и с което немаш нищо общо. Кажи къде те боли. Защо не го кажеш открыто?

В. Мулетаров (к): Ами тебе къде те боли?

Председателя: (Звънни) Моля, г-да, оставете оратора да говори.

Н. Георгиев (з): Г. г. народни представители! Те постоянно отричат съществуването на Парламента, отричат, че може да има большинство, което може да управлява, не одобряват тази система, ама не ни казват каква система, каква свобода на избори дават те във великата Русия, която докараха до просенска тояга. Вие, които до вчера бяхте против частната собственост, против кооператизма, против капитала, днес както вършите? Днес вземате решението, ако ще с блока, на власт да дойдете.

В. Мулетаров (к): А, най-доброя приятел на Турлакова!

Председателя: (Звънни) Г. Мулетаров! Престанете да се подигравате!

Н. Георгиев (з): Г. Мулетаров! Аз съм приятел и с Вас отдавна, но не съм искрен приятел.

От левицата: А-а-а!

Н. Георгиев (з): И ако утре бихте ми попаднали в ръцете като престъпник, нема да ви пожаля, ще ви поставя на местото ви — там, където трябва. Аз съм приятел с Вас докато Вие сте порядъчен гражданин.

От крайната левица: Ей-й-й!

Н. Георгиев (з): Г. Габровски ви каза: „Вие вървите по пътя на буржоазията и се гласите да обявите война“. Верно е, че Земеделския съюз се гласи за война; като речете да воювате, ще ви обявя война, както ви я обяви в началото на 1920 г., по време на стачката. Нема да позволим никой да си играе с него. На тези хора ще обявим война, а на никоя държава нема да обявим.

Г. Турлаков ни говори за цепеницата, че той бил против нея. Аз ви уверявам, г. г. народни представители, че никой от правителството не е бил за цепеницата, не се е готвил за нея, но народът я наложи. Както народа налага своята изборна система със своята бюлетина, той наложи и цепеницата. Нито г. Турлаков, нито неговите колеги съ искали цепеницата; народа сам си я създаде и благодарение на нея мнозина от вас поумнха.

Г. г. комунистите ни казват: „Вие в устава си пишете, че ще дадете избирателно право и на жените“. Верно е — и ние държим на това, че трябва да им дадем това право. Но когато дойдем да даваме избирателно право на жените, ще трябва да се справим с положението на кои жени ще трябва да дадем избирателно право.

И. Гетов (з): На тези, които имат слугини!

Н. Георгиев (з): Те (Сочи комунистите) искат избирателно право за жените, те искат избирателно право за ци-

гантите, на които с право требва да им се даде, а пък казват: „Как може на българските граждани — полицаи, акцизни, горски да се дава избирателно право?“ Чунким в светска Русия на чиновниците съм отнели избирателното право, та ще требва и ние да го отнемем! Защо искате един чиновници да имат избирателно право, а на други, които съм равни на тех, да отнемате това право?

В. Мулетаров (к): Сега се правиш малко на избягаша.

Председателя: Моля, г. Мулетаров!

Н. Георгиев (з): Г. г. народни представители! Нема защо да се колебаеше. Ние ще требва да приемем законопроекта, затуй защото днес живота го налага. Ние не можем да правим скокове. Ние не сме се отказали от намерението си да дадем избирателно право на жените, но засега не можем да правим скокове.

Понеже този законопроект е за благото на страната и на большинството на българския народ, аз ви моля да го приемете. (Ръкоплескане от земеделците)

Председателя: Други не искат думата. Дебатите се приключват.

Г. г. народни представители! Заглавието на законопроекта ще гласуваме в следното заседание.

Д. Нейков (с): Защото немате кворум.

Председател: **Н. АТАНАСОВ**

Секретари: { **Ю. ВЪЛКОВ**
Г. ДАМЯНОВ
И. ГЕТОВ

Подпредседател: **Г. МАРКОВ**

Началник на Стенографското отделение: **Т. ГЖЛЖБОВ**